

ولي ماشومان خواړه نه خوري

د ماشوم لپاره نه يواځې دهغه نمو يا لوي والي ته ګڼه نه ګوي نه بلې خوا هغه ځان موږ فکر کوي او نور څه نه خوري په داسې حال کې ماشوم کوچيني يا خوار کيږي. د نورو ځيځينو خوړل لکه پيسکوت، شکلات، ټاولي، دسني، جيس او داسې نور نور چې په خواشيني سره نن صبح دهغه پلورل ډير شوي هم دي، د ماشومانو په بې اشتيايي کېنې سره اغيزه کوي، څرنگه چې پوشکلات او نور شيان چې مو مخکې ووايلست خوښته د ماشوم اشتيا له منځه وړي.

جوړ شوي او تيار خواړه چې په بازار کېنې پلورل کيږي او ځيني ميندي د ماشومانو لپاره دهغه څخه استفاده کوي هم د ماشوم په نه خوړو کې بده اغيزه کوي ځکه دا خواړه له هغو خواړو سره چې په ګور کېنې پخيري توپير لري.

همدارنگه ځيني روايتي او ساېکولوژي پوهان وائي چې روحي او رواني مسايل لکه د نوي ماشوم زېږدل، ګور بدلول، د ماشومانو پرمخ کسي د والدين (مور او پلار) جګړې، ناروغي يا غيابت د يوه والدين، له ماشوم څخه حسادت ګول، وړکښون يا ښونځي ته تلل، طلاق د مور يا پلار او داسې نور هم د ماشوم په بې اشتيايي يا نه خواړه کېنې بده اغيزه کوي. همدا راز د ماشوم ناروغ توب، دغاس درد يا پړسوب، عفونت او نوري ناروغي هم د ماشوم د بې اشتيايي عوامل ګرځي.

پاي کېنې دا ويلي شوکه د ماشوم ډنگر توب يا خواريدل او بې اشتيايي ګه د پورتيو مسايلو څخه سوا د بې توپکار دادي چې ماشوم طبيب يا ډاکټر ته وننودل شي چې دا بې اشتيايي او نه لويدل کېدای شي د نورو ناروغيو له کبله وني.

ډيري ميندي چې ماشومان يې خواړه نه خوري کډو سوچونه کوي او ګڼه ډاکټر ته ورځي او دهغه څخه درمل غواړي او ځپل ماشوم ته نسي ورکوي. داپوڅرګند حقيقت دي چې دغه شان دارو درمل نه يواځې چې د خوړو لپاره ګڼه نه لري بلکه د ماشومانو نه ډير ځيان رسوي. خو حقيقت دادي چې خواړه د ماشومانو په مختلف عمر کېنې توپير لري ځکه خوښه چې ماشوم لويږي او جاست يې وده کونې بدن اړتياوي د خوړو نه امله توپير پيدا کوي. د بېنګي په توګه هغه وخت چې ماشوم د مور شدي خوري تر يوه کلنې پوري دوه درې ساعته وروسته يوځل شدي خوري او نموني ډير سريخ وي او دهغه ماشوم چې د څلور تر يوه کلنې پوري وني دهغه د خوړلو واکمن او وني او دا يو طبيعي ګرځي. چې په دي حال کېنې ميندي سوچ کوي زمونږ ماشوم د خوړو څخه وليدلې دي او يا ولي مياشت په مياشت نه لويږي. حال دا چې په دي عمر کېنې بايد د ماشوم وده (قد او دروندوالي) وزن په ګال کېنې وکتل شي.

ځيني ميندي خپل ماشوم ته ډير نېککار کوي چې خواړه وخورې او يا د خواړو لوني ماشوم پسي ګرځوي مګر داتېککار ګڼه نه لري بلکه بده اغيزه کوي او ماشوم د خوړو څخه زړه نوري کيږي په دي وجه ماشوم بې اشتيا، بد خوړونکي او ډنگر کيږي. ځکه ماشوم وروسته له دوه کلنو څخه په خپله د لويانو په شان د دستر خوان خواته کشي او پخپله خواړه وخورې ترڅو چې د خواړو په خوند وپوهيږي ولوکه دهغه جامې هم سقا شي.

ځيني ميندي دا سوچ کوي چې دهغوي ماشوم د دوه يا درې کلو پوري هم بايد ډيري بې يا شدي وخورې ترڅو چې ژر لوي شي. حال دا چې د شدو يا بې ډير خوړل په دي عمر کېنې لويه ستونزه د بې اشتيايي يا نه خوړل د ماشومانو کيږي. او له يوه ليتره زياتي شدي ځپل په ورځ کېنې

افغانستان توانهای محیطی برای ایجاد روابط بهینه اقتصادی شناخت

گرد آورنده: زهرا قنبری کارشناس ارشد جغرافیا

مقدمه

افغانستان سرزمین القراط و تفریط است؛ کوههای سر به فلک کشیده و دره های عمیق، بارشهای بهاری و تابستانهای خشک زمستانها سرد و تابستانهای گرم، ارتفاعات پوشیده از برف در طول سال و سرزمینهای پست و خشک و سوزان این القراط و تفریط در زندگی اجتماعی نیز وجود دارد.

افغانستان با پست سر نهادن سالهای زنج و بهران که ابتدائی و عمران را در خود ندیده است اکنون چند هباحی است که به آرامشی تبیین رسیده است. اما در طول این مدت بیای بسیار سنگینی را برای آزادی پرداخته است. باز سازی این کشور پس از سالها ویرانگری اقوام و ملل از توان یک ملت خسته و بی رمق خارج است و نیازمند عزم بین المللی است. عزمی که ظاهراً زموه های آن به گوش می رسد.

جمهوری اسلامی ایران بنا به رسالت اسلامی انسانی و همبستگی اش همواره یار و مدد کار ملت مظلوم افغانستان بوده است. در این مرحله نیز ایران خارج از بازی بین المللی نبوده بلکه به دلیل موقعیت و نیز اشتراکات دینی، فرهنگی، تاریخی و غیره... در حق وطن این بازی قرار داد.

افغانستان دارای منابع انسانی و طبیعی نسبتاً غنی بوده اما نیازمند مدیریت نیروی انسانی متخصص تکنولوژی و سرمایه میباشد.

در این مقاله نخست به شناخت توانهای محیطی و زیر ساختهای اقتصادی افغانستان همراه با راهبردهای مربوطه و سپس راهکار های زراعتی و چگونگی روابط ایران و افغانستان و در نهایت پیشنهاد پرداخته شده است.

شناخت توانهای اقتصادی افغانستان:

در جهت رسیدن به توسعه اقتصادی باید بین بخشهای اقتصادی

(زراعتی، صنعت و خدمات) تلفیق، ترکیب و کار آیی بهینه صورت گیرد زیرا اتکا به یک بخش اقتصاد برای شکوفایی و پیشرفت، کاری عبث و بیهوده خواهد بود. زراعتی رونق نخواهد یافت، مگر آنکه صنعت و خدمات امکانات لازم جهت رشد زراعتی را فراهم آورد (مطیعی لنگرودی، ۱۳۷۸، ۱۲) و از سوی رشد صنعت و خدمات نیز وابسته به فرآوری تولیدات کشاورزی و مواد اولیه می باشد. در این راستا برای ایجاد رابطه ای مناسب با کشور پاک و مظلوم افغانستان نخست به بررسی و شناخت توانهای محیطی این سرز و بهوم با رویکرد مستقیم اقتصادی می پردازیم و با به عبارتی نخست عوامل و امکانات بالقوه رشد و توسعه اقتصادی معرفی میشود.

ویژگیهای طبیعی افغانستان:

از نظر توپوگرافی قسمت وسیعی از خاک افغانستان را در شمال و شرق کوهها و سنگلاخها پوشانده است که در ارتفاعات هندوکش همواره برف وجود دارد، حتی در تابستانها نیز قله ها و یخچالهای آن پر از برف است که می توان در جهت جذب توریست و ورزشهای کوهستان بهره گیری نمود همچنین در میان این ارتفاعات، هندوکش دره های عمیق و خوش آب و هوا حاصلخیز وجود دارد که محیط مساعدی برای پرورش دام ایجاد باغات میوه است.

افغانستان پس از کشف راههای آبی و سپس توسعه راههای

ترباک و دامداری به یک میزان در این کشور رونق دارد.

عمده ترین فرآورده های دامی، گوشت سفید، شیر، پتیر، روغن، کره، تخم مرغ، عسل، پشم و پوست می باشد (وزارت امور خارجه، ۱۳۸۲)

جنگل: از لحاظ منابع جنگلی سار فقیر است تنها یک درصد خاک افغانستان را جنگل پوشانده است در حالی که عمده ترین ماده سوخت چوب است. گسترش فضای سبز جنگل به منظور بهره برداری اقتصاد و تأمین فضای سبز با توجه به بادهای ۱۲۰ روزه می تواند گام مهمی در توسعه باشد.

عوامل مختلفی که مانع از توسعه زراعتی افغانستان شده است عبارتند از:

- ۱- آب و هوای خشک که در اثر آن ۸۰ درصد مساحت کشور قابل کشت نیست.
- ۲- سیستم کهنه مالک و زارع و روابط نادرست ناشی از آن.
- ۳- عدم سیاستگذاری.
- ۴- کمبود فاکتور های جدید تولید، مانند کودهای شیمیایی، بذر های اصلاح شده، سموم زراعتی، و سایل زراعتی و...
- ۵- عدم ایجاد تعاونیهای روستایی و زراعتی و محدود ماندن آنها.

۶- استفاده از سیستم آبیاری سنتی که ضایعات فروان دارد.

۷- مساعد نبودن ابزار ها و سیلر ها از نظر کیفیت و ... (اضغری، ۱۳۷۰، ۳۸۲)

۸- ناهماهنگی بین آب و خاک در تقاطعی که آب هست خاک مرغوب و جود ندارد. در اثر چندین سال جنگ های پیاپی، خسارات زیادی به زراعتی وارد شده که موجب کاهش تولیدات زراعتی و نیروی انسانی زراعتی، مهاجرت، تخریب مزارع و مهمتر افزایش قیمت گندم گردیده است.

۹- کمبود سرمایه

۱۰- عدم امنیت

۱۱- پایین بودن سطح آموزش و آگاهی های عمومی.

۱۲- شرایط بد اقتصادی و کمی در آمد.

۱۳- محدودیت امکانات رفت و آمد سبب گردیده مردم دور از هم زندگی کنند.

راهبرد های زراعتی:

در این خصوص می توان با راهبردهایی هر چند اندک از میزان مشکلات و تناقضات کاست از جمله می توان برای بهبود وضعیت زراعتی:

هوای، مانند سایر سرزمینهای آسیای مرکزی و آسیای غربی، تبدیل به منطقه ای بی یست شده در حالی که در گذشته محل عبور کاروانهای جاده ابریشم از این سرزمین بوده است افغانستان به دریای آزاد راه ندارد تا از بنادر و رطوبت آن در توسعه اقتصادی و تثبیت آب و هوای خود بهره ببرد اما به خاطر ارتفاعات سر به فلک کشیده و رودخانه هایی که از آن سرچشمه می گیرد بسیار زیاست و تنوع آب و هوای دارد زمستانهایش بسیار سرد تا ۲۰ درجه زیر صفر و تابستانها بسیار گرم تا ۴۰ درجه بالای صفر ارتفاعات افغانستان مسیر استراتژیکی محکمی بین آسیای شمالی و آسیای جنوبی است.

رودخانه ها از کوههای مرکزی و مناطق شرقی کشور سرچشمه و به سمت غرب و جنوب جریان می یابد به دلیل ارتفاع آباد کوهها و گاهی سبنا سریع ارتفاع کوهها سرعت آب رودخانه ها بسیار زیاد است و به همین جهت برای تولید برق مناسب است مهترین رودخانه های افغانستان عبارتند از آمود دریا یا جیحون، هیرمند (هلمند) هریرود، کابل رود، از آبشار های متعدد هریرود و جیحون برای تولید نیروهای هیدرولیک می توان استفاده نمود. (علی آبادی، ۱۳۷۲، ۷)

آب و خاک:

منابع آب زیر زمینی نسبتا غنی است در شهر کابل آب در عمق سه، چهار متری زمین قرار دارد. اما به دلایل فنی کمتر از منابع آب زیر زمینی استفاده شده است. اکثر مردم برای تهیه آب آشامیدنی و آب زراعتی با مشکل روبرو هستند. حتی در شهر کابل

میزان دسترسی به آب سالم مصرفی ۲۹ درصد در شهرها و ۱۸ درصد در قریه ها می باشد که این میزان نسبت به کل جمعیت ۲۲ درصد می شود.

حدود ۸۰ درصد از اراضی افغانستان کوهستان، بیابان باتیمه یابانی است و حدود ۱۵ درصد از خاک کشور برای زراعتی مستعد است که قریب به نیمی از آن زیر کشت است. در قسمت اعظم افغانستان خاک مرغوب وجود دارد ولی آب کافی موجود نیست این کشور به دلیل افزایش جمعیت وابسته به واردات مواد غذایی بخصوص گندم می باشد.

مهمترین محصولات زراعتی که نیاز به سرمایه گذاری دارد عبارتند از: گندم، برنج، جو، جواری، حبوبات، پنبه دانه، دانه آفتاب گردان، کتجد، چغندر قند، میوه، سبزیجات، شکر و غیره.

تغییر قیمت گندم موجب تغییر سطح سایر قیمت های می شود. زراعتی اساس اقتصاد افغانستان است. بعد از زراعتی، دامداری نقش اساسی در افغانستان دارد، پوست نژاد دام قره گل آن معروف است.

۱- اصلاحات ارضی راطی یک برنامه زیری صحیح در بلند مدت به انجام رساند که عزیزان واصلی که از دوستان نزدیک داود خان وزیر زراعت بوده می گوید:

هر گاه اصلاحات طی یک برنامه دقیق طراحی شده و به میان آید و مردم قبلاً نسبت به آن تربیت شوند آن اصلاحات قابل احترام و سعادتمند خواهد بود.

بنا براین اگر اصلاحات اینطور صورت گیرد که زمین ها از مردم گرفته شود و به هر خانواده هفت جریب زمین داده شود و به او گفته شود که با همین هفت جریب زمین سرکند به نظر من این نمی تواند مردم افغانستان را سعادتمند سازد (آخوان ۱۳۸۰، ۱۳۲) لذا طرح اصلاحات ارضی تاکنون ناتمام بوده چون دارای بررسیهای علمی و عملی بوده است.

۲- ایجاد شرکت های تعاونی روستایی مجتمع های کشت و صنعت از طریق سرمایه گذاری های بخش خصوصی.

۳- سطح نظام آبیاری و زهکشی اراضی به شیوه نوین.

۴- استفاده از شیوه های جدید و تولید پذیر های اصلاح شده.

۵- سموم زراعتی، تجهیز ابزار و ادوات و تکنولوژی زراعتی.

۶- بهره گیری از کشت های سود آور مانند زعفران و پسته.

۷- ایجاد صنایع تبدیلی در کنار مزارع.

۸- تجهیز و ترمیم راه های ارتباطی.

۹- محروم ماندن افغانستان از جاده های مواصلاتی سه شده است که زمینه های زراعتی و دامداری که پایه های اصلی اقتصاد آن را تشکیل می دهد از توسعه بازماند همچنین وجود راه ها مناسب سهولت در استخراج معادن می شود ۲/۳ خاک افغانستان کوهستانی است. بهمن جهت ساختن راه ها مستلزم صرف هزینه های سنگین و استفاده از امکانات پیشرفته است. (افشار ۱۳۷۰، ۶۷۹)

۱۰- استفاده از کشت های مناسب با آب و هوای منطقه که در مقابل کم آبی مقاومت.

۱۱- توسعه باغات میوه و سبزیجات.

۱۲- افزایش کشتهای جالبی و خیلی و نیمه صنعتی.

۱۳- پرورش دام به شیوه صنعتی و نیمه صنعتی.

۱۴- اصلاح نژاد دام و توسعه پرورش نژاد قره گل.

۱۵- آموزش و ترویج شیوه های صحیح کشت به زارعین.

۱۶- تشویق قشر جوان به زراعت و نوآوری.

رشد سالانه جمعیت افغانستان ۲/۳ درصد است و انفجار جمعیت قریب الوقوع است این امر بیانگر جوان بودن جمعیت این کشور می باشد از سویی توزیع جمعیت ۱۶/۵ درصد شهری ۷۳/۷

درصد روستایی و ۸/۶ درصدها چادر نشین میباشد و نیز شغل اصلی مردم زراعت و دامداری است. لذا سه مورد فوق اهمیت بخش زراعت را یاد آور می شود بنا براین با سرمایه گذاری در این بخش می توان بخش عظیمی از نیاز های جامعه را بر طرف ساخت.

صنعت و معدن:

بخش دیگری از زیر ساخت های اقتصادی افغانستان را صنعت و معدن تشکیل می دهد. توسعه صنعت در افغانستان فوق العاده محدود است و کشور از این جهت عقب ماندگی بزرگی دارد. در واقع چیر مهمی به نام صنعت وجود ندارد.

صنایع دستی شامل قالی بافی، گلیم بافی، نخ تابی، پومنتین

دوزی، چرم سازی، ظروف گلی، سنگ تراشی، سوزن سازی و ... است. (علی آبادی ۱۳۷۲، ص ۱۰۶)

صنعت توربیم در صورت توجه می تواند یکی از اقلام در آمد افغانستان باشد آثار باستان و دیدنی فراوانی چون مجسمه بودا در این کشور مشاهده می شود.

تولید و مصرف انرژی در افغانستان بسیار محدود است منابع عمده انرژی عبارتند از نفت، گاز، برق و آب و چوب. در این میان

رایج ترین ماده انرژی را انواع چوب است و برای مصارف مختلف از آن استفاده می شود بخصوص در روستا چوب است و برای

مصارف مختلف از آن استفاده می شود بخصوص در روستا چوب همچنان مهمترین منبع انرژی است اهمیت افغانستان از نقطه نظر

انرژی وابسته به موقعیت جغرافیایی محل است که به عنوان مسیر ترانزیت باقیوه برای صادرات نفت و گاز طبیعی از آسیای مرکزی به

کشور های غربی ارتباط برقرار می کند ذخایر معادن نفت را تاکنون حدود ۸۰۰ میلیون بشکه و ذخایر گاز را ۵۰۰ میلیارد مترمکعب

نگاهی کوتاه به وضعیت اجتماعی کشور افغانستان نیز مسائلی را روشن می‌نماید: نظامی قومی و قبیله‌ای دارند و به همین دلیل معمولاً بیش از ۱/۵ جمعیت در همانجایی که به دنیا آمده اند زندگی می‌کنند. این مسأله ناشی از فقدان کار و درآمد در شهرها برای افراد، عدم وسایط حمل و نقل مناسب و کافی و نیز عدم وجود جاده های مناسب برای رفت و آمد می باشد.

افغانستان موزه نژادها است که هر نژاد آداب و سنن و عقاید خاص خود را داراست. اما زیاست بدانیم که خراج از مرز و بوم افغانستان تنها افراد یکدیگر را با نام «افغان» می‌شناسند نه با خصوصیات نژادی و قومی که این خود ناشی از همدمی و وحدت این مردم زحمتکش و مظلوم است.

دو نژاد عمده فعلی:

۱- نژاد سفید شامل پشتون ها، تاجیکها، هزاره ها، نورستانیها و غیره...

۲- نژاد زرد شامل: ازبکها، ترکمنها، قره‌زها، منگولها (علی آبادی) (۱۳۷۲)

پشتون ها بزرگترین گروه نژاد افغانها را با بیش از ۴۰ درصد جمعیت افغانستان تشکیل می‌دهند و تاجیکها دومین گروه نژاد افغانستان را شامل می‌گردند که ۲۰ درصد جمعیت می‌باشد. دین ۹۸ درصد مردم افغانستان اسلام است و آداب و رسوم و فرهنگ مردم منبث (ماگنوس، ۱۳۷۸، ۱۴) از فرهنگ اسلامی است از سویی ایران نیز با میزان ۲/۵ یا ۳ میلیونی مهاجریک فرهنگ علی ایران - افغانی را بوجود آورده است. و دارای بیش از ۲۰۰۰ دانشگاهی متخصص افغان می باشد.

این نقاط مشترک فرهنگ و دینی می تواند راه را برای هرچه آسانتر شدن تبادلات و تفاهم اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی هموار نماید.

روابط اقتصادی ایران و افغانستان:

به دلایل فرهنگی، نژادی، زبانی، تاریخی، فرهنگی مذهبی ایران دارای بیشترین و بهترین زمینه های روابط اقتصادی با افغانستان است. با این حال در گذشته روابط دو کشور چندان از گستردگی کافی برخوردار نبوده است شاید مهمترین دلایل عدم گسترش روابط دو کشور را بتوان در موارد زیر جستجو کرد.

- ۱- رقابتهای شرق و غرب برای منزوی کردن نقش ایران در امور منطقه و افغانستان بخصوص پس از پیروزی انقلاب اسلامی.
- ۲- همگونی اقتصادی ایران و افغانستان زیر اعدمتاثر دو تولید کننده مواد اولیه و تولیدات زراعتی نسبتاً مشابهی بوده اند نظیر گندم.

برآورد کرده اند. حدود ۶۵ درصد برق کشور از طریق انرژی هیدرولیک بدست می آید ۳۴ درصد فیلی و ۱ درصد از منابع دیگر تولید می‌شود.

اکثر منابع معدنی غنی اما بکر و دست نخورده باقی مانده است. بهترین ذخایر معدنی شناخته شده عبارتند از زغال سنگ، آهن، مس، اورانیوم، نمک، کرم، نیکل، طلا، سولفور، یاریب روی، قلع، فلور، طلق، گرافیت، میکا، سنگ لاجورد، آلومینیوم، سرب، یاقوت، پنبه سوز، جیوه، بوکسیت، تنگستن، آنتیمون، منگنز، سنگ مرمر، نمک، گچ، سنگ آهن، سنگ آهک، نفت و گاز طبیعی.

به عنوان مثال میزان زغال سنگ در افغانستان بیش از ۱۰۰ میلیون تن نمک بیش از ۲۶۰۰۰۰ تن و از بزرگترین معادن مس، مس، آبک، ذخیره آن بین ۴ تا ۵ میلیون تن تخمین زده شده است (وزارت امور خارجه، ۱۳۸۱)

بنا براین به جرات می توان گفت معادن افغانستان یکی از بهترین منابع اصلی در آمد ارزی این کشور می باشد. (وزارت امور خارجه، ۱۳۸۱)

حمل و نقل و ارتباطات جاده ها و هوایی بسیار بد و نامناسب را داراست بنادر و کشتیرانی تنها به آمو دریا محدود می‌شود راه آهن تنها به ول ۱۰ و ۱۵ کیلومتر در شمال برای حمل کالاهای و وسایل و مرز دارد میدان هوایی نیز تنها دو میدان هوایی بین المللی در کابل و قندهار دارد. (علی آبادی، ۱۳۷۲، ۱۰۶) به همین دلیل شاکتون تجارت خارجی آن محدود و تاخیر بوده است. در مجموع راه ها که نشان از عمران و توسعه یک مکان می باشد در این کشور رشد نداشته است اما با توسعه جاده ها، راه آهن و میدان هوایی می توان راه را برای صادرات و واردات هموار نمود و در این طریق می توان از کشور های همسایه به عنوان پلی به سوی شرق و غرب استفاده نمود.

طبیعی که هر دو صادر کننده آن هستند.

۳. بخشهای مهمتر اقتصادی حتی زراعت افغانستان بیشتر در مناطق شرقی و شمالی و جنوبی آن قرار گرفته و مناطق غربی نزدیک به مرزهای ایران رونق اقتصادی نداشته است. (مجموعه مقالات ۱۳۷۰، ۲۴۹)

بنا بر این روابط اقتصادی در گذشته محدود بوده و نتوانسته است از گسترش کافی برخوردار شود ولی با توجه به شرایط فعلی منطقه می تواند تا حد زیادی گسترش یابد.

ایران با موقعیت استثنایی خود بهترین و آسان ترین راه وصول به افغانستان است، هر چند در گذشته به دلیل بحران هایی که بر این مرز و بوم گذشته است نتوانسته روابط اقتصادی موثری نمایند. ارتباط از طریق همایگان شمالی و شرقی به علت وجود رشته کوه های هندوکش بسیار مشکل است ولی در مرز ایران منطقه هموار می گردد در حد مقایسه با سایر مرز های مشترک با افغانستان، ایران ادامه فلاحت ایران است که بسیاری از بزرگان سیاست و علم و ادب ایران از همین آب و خاک برخاسته اند و ریشه عمیق مشترکات فرهنگی دو کشور از این قدمت نشئت می گیرد به قول رئیس دولت افغانستان جناب آقای کرزی هنگام اقامت در تهران ملت بزرگ ایران و افغانستان آن قدر به هم نزدیک هستند که وقتی وارد خاک ایران می شویم انگار به خانه برادرمان آمده ایم زبان مشترک، دین مشترک، تاریخ، فرهنگ مشترک یک ملت بادیو نام افغان و ایران.

علاوه بر این ایران بیش از هر کشور دیگر در منطقه، لوازم کشاور و ابزار مورد لزوم را برای بازرگانی افغانستان در اختیار دارد. از قبیل پیمانکاری ها و مهندسی مشاور و کلیه مصالح ساختمانی و مواد اولیه و تجربه کافی برای ایجاد تأسیسات و زیر بنای ساختمانی و صنایع تبدیلی غذایی و تولید کالا های مورد نیاز. مجموع عوامل فوق ایران را در موقعیتی قرار می دهد که یکی از ارکان بازر سازی افغانستان به حساب آید در این زمینه نماینده ویژه اتحادیه اروپا برای بازر سازی افغانستان در رابطه با نقش بسی بدیل ایران در تولید بازر سازی افغانستان اذغان مینماید که بدون ایران بازر سازی افغانستان ممکن نیست آقای کلایر ایران را یک عامل مهم منطقه می داند که باید نقش کلیدی در ثبات و بازر سازی افغانستان ایفا نماید آمادگی ایران برای ارائه بیشترین کمک به دولت افغانستان در اجلاس توکیو نشان از علاقه ایران برای بازر سازی افغانستان است.

پیشنهادهای:

- ۱- تقویت زراعت و نیروی ماهر به کمک جهاد زراعتی.
- ۲- ایجاد شهر کهای صنعتی.
- ۳- تقویت حمل و نقل و ارتباطات.
- ۴- ایجاد سد و مهار آبهای سطحی.
- ۵- آموزش نیروی انسانی بومی متخصص در ایران.

- ۶- سرمایه گذاری آستان قدس رضوی به عنوان بزرگترین کارتل خاور میانه.
- ۷- ایجاد پاستگاههای مرزی در مرز ایران و افغانستان.
- ۸- ثبات سیاسی و دولت افغانستان.
- ۹- بازگشت متخصصین افغان از کشورهای مختلف.
- ۱۰- ارائه پول، امکانات و مدیریت از سوی سازمانهای مختلف خارجی اما فکر از آن افغانها.
- ۱۱- نظام سیاسی و اجتماعی افغانستان باید افغانستان باشد نه نظام تحمیلی.
- ۱۲- احساس مسئولیت متخصصین افغان نسبت به تعهدات و وظائف ملی خویش.
- ۱۳- حضور در کنار سازمان ملل.
- ۱۴- بازر سازی افغانستان نباید سیاسی شود و تنها بر اساس منافع ملی باشد.
- ۱۵- عدم حضوری نمایش سازمان ملل و سایر کشور ها.
- ۱۶- دادن حق رای ملی به تمام افغانها.
- ۱۷- سرمایه گذاری خارجی.
- ۱۸- ایجاد بانکهای خارجی.
- ۱۹- تقویت و بهبود زیر ساختهای اقتصادی.
- ۲۰- توسعه صنعت نوریست.
- ۲۱- جلوگیری از کشت و حمل و نقل مواد مخدر.

لازم به توضیح است که منطقه گذرگاه حبیبر از کشورهای پاکستان و افغانستان از دست نیافتنی ترین دز های مواد مخدر به شما می رود این منطقه حدود ۷ درصد از غرویش مورد نیاز اروپا را تأمین می کند و در آمد سالانه آن برای تولید کنندگان به حدود ۳۵ میلیارد دلار می رسد چرا که قیمت هر کیلو ماده مخدر در آنجا بین ۴۰ تا ۸۰ دلار است در حالی که بهای هر کیلو گرم گندم فقط ۲۵ سنت است. از آنجا که ایران نزدیکترین و کم هزینه ترین مسیر برای انتقال مواد مخدر به اروپا و آسیای میانه است، آسیب پذیر تر از دیگر کشورهای منطقه نیز هست کنترل مسوز ۹۵۵ کیلومتری افغانستان مستلزم صرف هزینه گزافی است دولت ایران تا کنون برای کنترل صحرا و کویر های خراسان و سیستان و بلوچستان در حدود ۵۰ میلیون دلار هزینه کرده است مسدود کردن کارگاهها حفر خندق عریضی و احداث ۲۰۰ برج دیده بانی از جمله اقدامات امنیتی و پیش گیرانه است که ایران به انجام رسانده است و از این پس نیز باید همواره بر این بیافزاید.

نتیجه گیری:

توسعه اقتصادی مستلزم رشد و توسعه زیر ساختهای و توانهای محیطی می باشد، توانهای اقتصادی را میتوان در بخشهای مختلف زراعتی، صنعت، معدن و خدمات نیروی انسانی بررسی کرد.

به افغانستان است. هرچند در گذشته به دلیل بحرانهایی که بر این مرز و بوم گذشته است نتوانسته روابط اقتصادی موثری برقرار نمایند امروز میتواند به بهترین شکل یار و مدد کار این ملت باشد. ایران، پل ارتباطی مناسبی برای صادرات و واردات کالاهای محصولات افغانستان به سایر نقاط خاور میانه و جهان میباشد. همچنین همانطور که تاکنون توانسته امکانات و کمکهای خود را به این کشور ارائه کند در آینده نیز میتواند ابزار و تجهیزات مورد نیاز این ملت را تأمین نماید.

ناگفته نماند که عواملی چون تفاضلات فرهنگی، دینی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و غیره همچنین وجود ۲/۵ الی ۳ میلیون مهاجر و ۲۰۰۰ متخصص و دانشگاهی افغان در ایران که یک فرهنگ غنی ایران و افغان را به وجود آورده اند میتواند نحوه این روابط را مطلوب تر سازد.

منابع و مآخذ

- ۱- اعوان، صفاء، تاریخ شفاهی افغانستان، مرکز اسناد و کتابخانه ملی افغانستان، ۱۳۸۰
- ۲- اصغرزی، قیصر، افغانستان از نقطه نظر زراعتی، مقالات دومین سمینار افغانستان، ۱۳۷۰
- ۳- الف، ایچ، ماگنوس، دن نیر، کتاب افغانستان ترجمه قاسم ملکی مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه
- ۴- الفشار، مهناز، اهمیت راهها در مباحث اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و حقوقی افغانستان، مقالات دومین سمینار افغانستان، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وابسته به وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران
- ۵- فطیمی، لنگرودی، سید حسن، جغرافیای اقتصادی ایران (مطالعات) ۱۳۷۸ انتشارات جهاد دانشگاهی
- ۶- غزالی، زندی - تارود - ظهور پدیده طالبان و تأثیر آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران ۱۳۸۰
- ۷- طری آبادی، علی رضا، افغانستان، تهران وزارت امور خارجه، موسسه چاپ و انتشارات ۱۳۷۲
- ۸- دانش آموزان افغان دانشگاههای ایران، ایران و بازسازی افغانستان ۱۳۸۰ دفتر معاشهای پژوهشگاه مطالعات راهبردی
- ۹- راهمادی، سرمایه گذاری در افغانستان، وزارت امور خارجه - مشهد - ۱۳۸۲
- ۱۰- مجموعه مقالات دومین سمینار افغانستان دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی تهران ۱۳۷۰
- ۱۱- وزارت امور خارجه، مشهد کارشناس افغانستان-افغانی موجدی ۱۳۸۲

مهمترین محصولات زراعتی که نیاز به سرمایه گذاری دارد عبارتند از: گندم، برنج، جو، جوار، حبوبات، پنبه، دانه، دانه آفتاب گردان، کنجد، چغندر قند، میوه، سبزیجات، شکر میباشد. تغییر قیمت گندم موجب تغییر سایر قیمتها میشود. زراعتی اساس اقتصاد افغانستان است. بعد از زراعتی، دامداری، نقش اساسی در افغانستان دارد. پوست، نژاد دام قره گل آن معروف است. عمده ترین فرآورده های دامی: گوشت، گوشت سفید، شیر، پیر، روغن، کره، تخم مرغ، عسل، پشم و پوست میباشد. اما عوامل مختلفی مانع رشد و توسعه این بخش گردیده است از جمله:

- ۱- سیستم کهنه مالک و زارع و روابط نادرست ناشی از آن.
- ۲- آب و هوای خشک ویری.
- ۳- عدم ایجاد تعاونیهای روستایی.
- ۴- عدم وجود سازمانهای حمایت کننده.
- ۵- کمبود سرمایه.
- ۶- فقدان نیروی انسانی ماهر و غیره....

از جمله راهبردهایی که میتوان در این زمینه داد عبارتند از:

- ۱- اصلاحات ارضی
  - ۲- ایجاد مجتمع های کشت و صنعت.
  - ۳- بهره برداری از کشت های سود آور.
  - ۴- ایجاد صنایع تبدیلی در کنار مزارع.
  - ۵- تجهیز و ترمیم راههای ارتباطی.
  - ۶- استفاده از کشت های مقاوم با کم آبی.
  - ۷- توسعه باغات میوه و سبزیجات.
  - ۸- افزایش کشت های جالبی و صیفی جات.
  - ۹- آموزش و ترویج شیوه های صحیح کشت.
  - ۱۰- پرورش دام به روش صنعتی و نیمه صنعتی و غیره.
- بخش دیگری از زیر ساختهای اقتصادی افغانستان را صنعت و معدن تشکیل میدهد. توسعه صنعت در افغانستان فوق العاده محدود است و کشور از این جهت عقب ماندگی بزرگی دارد در واقع چیز مهمی به نام صنعت وجود ندارد و معمولاً به صنایع دستی خلاصه میشود.
- اکثر معادن این کشور غنی اما بکر و دست نخورده باقی مانده است بهترین ذخایر معدنی عبارتند از:
- زغال سنگ، آهن، مس، اورانیوم، نمک، کرم، نیکل، طلا، سولفور، باریت، روت، قلع، فلورور، طلق talc، منیزیم، میکا، سنگ لاجورد، گومینوم، سرب، یاقوت، پنبه، سوز، جیوه، بوکسیت، تنگستن، لیتیوم، سنگ مرمر، نمک، گچ، سنگ آهن، سنگ آهک و نفت و گاز طبیعی و غیره.

ایران با موقعیت استثنایی خود بهترین و آسان ترین راه وصول

وضعیت آبی افغانستان:

افغانستان بایه داشتن کوه های پوشیده از برف، منابع سرشار آب شیرین دارد. با رودخانه های زیادی در آن جریان می یابد تمام رود خانه های کوچک به موازات شمال هندوکش نهایتاً آب شان به آمونلح می شود. و آب های رودخانه غای شرق افغانستان بیشتر به دریای سند می ریزند. رودخانه های کوه های مرکزی و جنوبی افغانستان به هامون (هیرمند) یکجا می شوند.

افغانستان نظر به داشتن موقعیت گره‌های، استعداد برای سد سازی و توسعه زراعت را دارا است.

اختلافات مرزی:

افغانستان، اختلاف مرزی اش را که با کشور چین داشت در زمان امام داری سردار محمد داوود (۲۶ سرطان ۱۳۵۲) (الی ۷ شور ۱۳۵۷) با مقامات سینکیانگ چین حل نمود. در ظاهر امر با سه همسایه شمالی (تاجیکستان، ازبکستان و ترکمنستان) اختلاف مرزی خود ندارد (هر چند منطقه بنده افغانستان را در سال ۱۸۸۲).

نظر مختصر به کوه های افغانستان:

افغانستان سرزمینی است کوهستانی؛ هندوکش بزرگترین سلسله جبال آن است هندوکش از شمال شرق به سواغات جنوب غرب امتداد دارد طول این سلسله جبال حدوداً شصت کیلو متر و در منطقه سائنگ تا حد کیلو متر پهنا دارد. ارتفاع قله های آن تا ۶۵۰۰ متر میرسد که دائماً پوشیده از برف است این سلسله جبال را ستون فقرات افغانستان نامیده اند.

دیگر کوه های مشهور افغانستان، کوه بابا، سفید کوه و سیاه کوه است امتداد این کوه ها به جانب غرب است هر قدر به سمت مغرب نزدیک شود ارتفاع آن هائیز کاهش می یابد و بیشتر آنها از وسط افغانستان می گذرند. لذا به شهر های فته غار، هرات، کابل موقعیت استراتژیکی می دهند.

افغانستان به نسبت اینکه از بحر های دنیا دور است تابستان گرم و زمستان سرد دارد اما بنا به دانش کوه ای بلند از دره ها و آبشار های دیدنی و دلپذیر برخوردار است به همین علت در حد قابل ملاحظه ای از جمعیت افغانستان در فصول مختلف سال از بسلاقی به فتهلاق کوچ می کنند و شغل اصلی شان دام پروری است.

معرفی رودخانه های مشهور افغانستان:

جیحون (آمو)

بزرگ ترین رود افغانستان که از بام دنیا (پامیر) سرچشمه میگردد

و به طول ۱۱۲۵ کیلو متر مرز افغانستان با تاجیکستان، ازبکستان و قسمتی از ترکمنستان را تشکیل می دهد آمو است پندو گاه مهم افغانستان در ساحل این رود خانه بزرگ قرار گرفته حیران و شیر خان بندر ازبکستان مشهور شمال افغانستان است.

پندو گاه دیگر شمال افغانستان تور غندی نام دارد، معمولاً

کالاهای تجارتی به آسیای میانه از همین سه بندر صادر می شوند و اموال مورد نیاز از آنجا وارد می گردند جیحون آبشارهای زیادی دارد، اگر افغانستان قمعواری پیدا کند، از این آبشار ها برق مورد نیاز کشور استحصال خواهد شد.

رود هیرمند:

هیرمند از کوه پغمان سرچشمه می گیرد و به سوی جنوب غرب جریان دارد به فاصله ۱۳۸۰ کیلو متر در داخل خاک افغانستان جریان می یابد وادی هلمند (هیرمند) از بزرگترین رود همیشه شاداب است به نسبت تمام افغانستان مردم ولایت هلمند از زراعت پرور و قوی برخوردارند.

هریرود:

هریرود از کوه بابا سرچشمه می گیرد و از هرات می گذرد و در نزدیکی مرز ایران به سمت شمال تغییر جهت می دهد و در ریگستان های ترکمنستان به زمین فرو می رود این رود در داخل افغانستان به مساحت ۱۲۳۰ کیلو متر در جریان است دارای آبشارهای است که برای سد سازی مستعداند در زمان سردار محمد داوود پروژه سد سلیمان (سلما) به این رودخانه اجرا در آمد که با وضعیت انقلاب کشور و در هم ریختن اوضاع کار این پروژه بزرگ تعطیل شد که امید است با این تحولات سیاسی کار پروژه سلما از سر گرفته شود

رود کابل:

این رود از کوه های شرقی سرچشمه می گیرد از میان شهر کابل می گذرد و سرانجام وارد پاکستان و سپس به رود سند ملحق می شود افغانستان رودخانه های زیادی دارد بطور مثال می توان از رود مرغاب در شمال پروان رود تکاب، ارغنداب، فراه رود، رود بلخ نام برد.

افغانستان گذرگاه تمدنها:

افغانستان، در گذرگاه تجار هندوچین به ترکمنستان بوده است، به ویژه در سابق راههای هوایی تسهیلات مسافری از طریق زمین وجود نداشته، به خاطر کوتاهی راه، هر چند صعب العبور بوده از همین گذرگاه ها استفاده می شده است امروز دیگر از این راه های دشوار و پرپیچ و خم استفاده نمی شود مگر اینکه جهانگردی و یا جامعه شانس و مورخی جان برکف هندو آماده سفر شود.

گذر از این گذرگاه (ایریشم) سبب میشده که تاثیر های مثبت و گاهی هم منفی در این سرزمین به جامانند مذاهب، سنت های مختلف مثل بودیسم، یهودیت و مسیحیت و اسلام، افکار عقاید هندویان به نوعی روی فرهنگ و مردم افغانستان تاثیر گذاشت

اسکندر مقدونی در ۳۳۰ قبل از میلاد از همین گذرگاه ابریشم عبور نمود محمود غزنوی برای رسیدن به ثروت های افسانه ای هندوستان از همین راه ها استفاده کرد. تیمور لنگ و بعد ها نادر قلی افشار و حتی احمد شاه درانی افغان نیز قدم در جا پای اسلاف به همین طمع و هدف گذاشتن و برای رسیدن به هندوستان همین راه های کوتاه را انتخاب کردند این رفت و برگشت ها و حتی لشکرکشی ها شرایط زیست با همین وسعت اندیشه و نگرش باز را برای باشندگان این مرز و بوم مساعد ساخت. هیوان تنگ، وقتدوز یا میان و کاپیسا تالافمان و قندهار را دیدن کرد یک هزار دویست سی معبد و بودائی بیشتر از هشت هزار راهب بودائی، ده معبد شیوایی در کاپیسا و صد معبد برهمنی در قندهار را دیده است. (۵)

معلوم می شود خارج از مسیر این جهانگرد معابد فراوان بوده که او اطلاع نداشته است علاوه بر آن دیانت زرتشتی در ایلات غربی افغانستان بیروان زیاد داشته است.

ناگفته نماند که جاده ابریشم از تیشابور تا قندهار (کندهار) و تا هندوستان می رفت و همچنان از قندهار به بلخ امتداد داشت و از آنجا به چین و راه دیگر آن به ترکستان روسی می رفت.

آب و هوای افغانستان:

افغانستان در نیم کره شمالی زمین واقع شده است. آنچنان که ذکر شده از آب های اقیانوس جهان دور واقع شده و اقلیم خشک را در این سرزمین بوجود آورده است. اگر در مناطق مرتفع کوهستانی میزان بارش برف زیاد است و در دامنه ها تا سطح ۱۰۰ الی ۴۰۰ میلی متر در سال بارندگی دارد ولی در مناطق جنوبی و غربی افغانستان بارش باران کم و اغلب خشک سالی های و خشکسالی این کشور زخم خورده را تهدید می کند.

افغانستان منابع آبی فراوان دارد و وضعیت کوهستانی بودن آن را در میان سایر کشور ها ممتاز ساخته است متأسفانه به اثر فقر و ضعف اقتصادی این منابع عظیم مورد بهره برداری قرار نگرفته است می شود گفت کمتر از چهل درصد جمعیت شهر نشین افغانستان به آب شرب سالم دسترسی دارند در حد کمی از قریه جات می توانند از آب سالم بهره مند شوند. (۶)

جمعیت و مساحت:

افغانستان ۶۵۲/۲۲۵ کیلومتر مربع مساحت دارد (۷) که بر مبنای آمار ده سال قبل پانزده میلیون جمعیت را در خود جای داده است هر چند سرشماری در مورد مردم افغانستان صحیح نیست بخاطر اینکه در حد قابل ملاحظه افغانستانیها کوچ نشینهای عشایر هستند و در

تانی اغلب روستائیان قبایل متعصب از ذکر نام دختران و زنان شان عار دارند و ماموران سرشماری ایداً خود را به خاطر کسب اطلاع دقیق درگیر نمی سازند از جانب دیگر آمار سال ۱۹۹۲ میلادی در افغانستان یاد آور جهاد و مقاومت مردم است دست کم پنج میلیون جمعیت آواره در خارج داریم لذا باید جمعیت کنونی افغانستان را پس از برگشت مهاجرین حدود سی میلیون نفر تخمین زد.

هر چند میزان مرگ و میر در افغانستان زیاد است اواسط طول عمر را بین ۴۱ تا ۴۳ سال بر آورد کرده اند بناء بر این نظر نمی خورد اگر احصایه سال ۱۳۴۱ جمعیت کشور را پانزده میلیون دویست هفتادیک هزار بر آورد نماید اکنون باید (۸) باجابه حای جمعیت مهاجرین ازی سی میلیون نفر داشته باشیم طبق تحقیقات مرحوم غبار در مقابل یک پزشک پنجاه هزار جمعیت داریم که عقب ماندگی ها افغانها را به نمایش می گذارد. (۹)

لازم به یاد آوری است ۱۶۷۵ درصد چادر نشین اند. هر چند از ده سال قبل به این طرف اغلب به اثر فشاری که از جانب مجاهدین بر افشار کم در آمد وارد شد و در این سه سال اخیر خشک سالی هم مزید بر علت گردید عده زیادی از روستائیان به شهر روی آوردند اگر دولت افغانستان متوجه چنین خطری نشود عواقب آن خطرناک خواهد بود. هم اکنون اثرات سوء اجتماعی به اثر مهاجرت در شهر ها ایجاد شده است افغانستان دارای ۲۰ هزار قریه است. که بیش ده ناپائند. خانوار در آن زندگی دارند راه های روستایی در زمستان به اثر بارندگی و برف بسته است. آب و شتر و قاطر وسیله مطمئن حمل نقل بشمار می روند راه اسفالت که قریه را به شهر وصل نماید وجود ندارد به این علت است که نسلان تالافقه مرگ از قریه دیگری که در پنجاه کیلومتری شان واقع شده است، اطلاع ندارند. مسائلی قومی افغانستان متنوع است، جمعیت آن دارای دو نژاد اند.

تاجیک ها، پشتون ها، نورستانی ها، سفید نژادانند هزاره ها، ترکمن ها، مغولها و فرمها نژاد زده دارند.

ترکیب متنوع قومی مردم متأسفانه به اثر بدترین سطوح فرهنگ عامه، گاهی به خشونت های گروهی می انجامد. اما تجربه نشان داده است که هرگاه یگانه ای حمله آورد همین بافت ناهمگون از حریم خویش تلپای جان دفاع می کنند خونندگان عزیز سالهای جهاد را علیه روسهایاد آور هستند.

اقوامی که جمعیت افغانستان را تشکیل می دهند بدین قرار اند: پشتون، تاجیک، هزاره، ازبک، ترکمن، بلوچ، پارس، قریشی، ایماق، براهنی نورستانی هندو، سیک، قزاق.

معرفی مختصر اقوام و طوایف مشهور:

و کسی نمی توانست به حکم اعلان یک سبدورایی فرمان دهد این طایفه از وقت ایجاد افغانستان تا آمدن پچه سفاو (امیر حبیب) در افغانستان حکومت کردند و بعد از انقراض حبیب الله مجدداً بر حکومت مسلط شدند تا ۱۳۵۷/۲۷ ش حکومت افغانستان در اختیار این طایفه بود، معروف ترین طوایف این خانواده پشتون از این قرار است پوپلری، باریکزی، اچکزی، نوروزی، علیزایی، الیکوزی، اسحاق زی، ماکو و خوگیاپی.

تمام سران اقوام پشتون را (سردار) می گویند و حالیکه به سران دیگر طوایف خان گفته می شود. افغانها درانی (سدوزایی) دلیر، مهمان نواز هستند هرچند رقابت ها و خصومت ها در بین هم وجود دارد لیکن اگر پای بیگانه در حریم شان گذاشته شود سخت از حریم شان دفاع می کنند اغلب پشتون ها حتی مذهب اند زبان شان پشتو است پشتو زبان های که در جوار فارسی زبان هازندگی کردند به تدریج زبان شانرا از دست داده اند.

ب - تاجیک ها:

این قوم دریدخشان کابل، هرات و غورتا غزنین پراکنده اند، اغلب تاجیک ها شهر نشین می باشد و به زبان فارسی دری تکلم می کنند نژادشان آریایی است، از نظر

خدمای زیادی از نویسندگان، تاجیک ها صلح دوست، شاعر پشه، منطقی، آرام، متواضع و دارای حضور ذهن قوی اند. اینها مانند سایر افغانها و هزاره ها روحیه دشمن ستیزی فعال دارند (۱۲) اینها رشادت شان را در مبارزه علیه روسها شان دادند حبیب الله کلکانی در ۱۹۲۹، به مدت نه ماه زمامدار مردم افغانستان از همین تاجیک ها بود.

در این اواخر قبل از حضور طالب ها از بهار ۱۳۷۱ تا سقوط کابل به دست طالبان استاد برهان الدین ربانی رئیس جمهور افغانستان نیز تاجیک بود تعداد تاجیک های افغانستان را بین ۱۰ تا ۱۳ درصد کل جمعیت کشور تخمین می زنند.

الف: پشتونها، پایختون ها (پاتانها)

از بزرگترین طوایف افغانستان محسوب می شوند شاخه ای از قوم آریایی اند. هرچند بعضی از محققین پشتون ها را مربوط به قوم بنی اسرائیل می شمارند آقای مایل هروی دانشمند معاصر از چنین نظریه پیروی می کند که مقرون به

صحت نیست.

پشتونها که افغان یا اوغان نیز نامیده می شوند در قرن شانزده میلادی تا قرن ۱۸ در جنوب کابل تا حوالی رود سند و قند ها رو ملتان زندگی داشتند. (۱۰)

این طایفه بزرگ در زمان پادشاهی عبدالرحمان در سایر نقاط افغانستان گروچانده شدند خوانندگان محترم می دانند که علیزایی ها، پاپلزایی، اچک زایی ها (سدوزایی) الیکوزایی های زنده جان که زبان شانرا از دست داده اند یاد اور همان کوچ کرن های اواخر قرن ۱۹ است. پشتون ها به دوایل بزرگ تقسیم می شوند.

۱- غلزایی ها (غلجیان):

بزرگترین طایفه اقوام پشتون ها هستند ازوادی رود کابل تا جلال آباد محوت تا جنوب وردک زندگی دارند محمود افغان و برادرزاده اش شاه اشرف که مدتی در اصفهان حکومت کردند (۱۱۳۲ تا ۱۱۳۵) و با لاقبل برای دولت ایران در دسر ایجاد کردند از همین طایفه بودند پاتان ها که توسط نادر قلی افشار از ایران رانده شدند. بقایای آنان مانند آزادخان نازمان کریم خان زند مدعی تخت اصفهان بود. غلزایی ها به دو خانواده واران و برهان تقسیم می شوند.

اقوام سلیمان خلیل، علی خلیل اندر، و تره کی از خانواده برهان اند و هوتکی و لوحی ها از خانواده توران محسوب می شوند که هر کدام به طایفه کوچکنری تقسیم شده اند (۱۱)

۲- درانی ها:

درانیان را ابدامی می گفتند و احمدشاه بابا کلمه ای ابدالی را به درانی تبدیل کرد.

بزرگترین شاخه درانی ها سدوزایی ها اند که ابدالی ها درانی هم از این طایفه اند این طایفه خود را برتر از دیگران می دانند

ج - هزاره ها:

معمولا هزاره ها در ارتفاعات هندوکش و دامنه های مرکز افغانستان زندگی دارند. بعضی محققان آنها را بقایای منوچهر می پندارند و عده ای هم آنها را نوکشی از نژاد آریایی و مغول می دانند. هزاره به چند قبیله

معروف تقسیم می شوند.

دایزنگی، دایکنندی، جاجواری، هزاره ها کمتر از دولت صاحب اقتدار حمایت کردند. بیشتر اوقات خود مختار بوده اند مخصوصا بعد از ایجاد افغانستان.

اگر مصفاة قضاوت شود مخصوصا در این یک صدوپنجاه سال اخیر به هزاره های وطن بیشتر ظلم شده است بطور مثال سردار عبدالله خان حاکم قندهار در باره اسرای که از هزاره جات گرفته شده و در قندهار محبوس بودند، چنین گزارش می دهند: «از جنبله ی ۶۱۹ تن زن و مرد و پسر و دختر که از لشکر هزاره در سال گذشته (۱۹۹۳م) دستگیر شده و در قندهار محبوس بودن دوصد و نود و دوش فوٹ نموده (طباعه اثر ظلم و شکنجه) و ده تن که از بزرگان ایشان بودند گیل گیل کابل نموده ۱۷ تن را ضمن گرفته از حبس رها داده ۲۴۴ تن دیگر در املاک خالجه دولت واقع قندهار مامور زراعت و فلاحت کرده است ۴۶ تن در زندان کوتوالی قندهار محبوسند حضرات والا از این عریضه و گزارش اوسخت برآشفته (۱۳)

این مشت نمونه از خروار مقال است که به بهانه تمرد به حرم اعتقادات از کله ها مناره می ساختند و املاک شان را مصادره می نمودند.

بامیان مرکز هزاره نشین است شهر حلقه بامیان در تاریخ کشور ما معروف آنگونه که از نامش پیداست، جمعیت زیاد داشته در زمان حمله مغول (چنگیز خان) اهالی آن مانند بخارا، سمرقند و بلخ هرات قتل عام شدند. تمدن بامیان در طول تاریخ در بخش خاصی داشته است ساخت دوت سرخه و دخنک سه به ارتفاع ۲۳ متر و ۵۲ متر در سه کوه شکوه عظیم مردمی را به نمایش می گذارد که دارایی پیشینه غنی فرهنگی بوده اند افسوس بشر تمدن، داعیان اسلام به نام سارزه با طاقت به جان این دوت عظیم می پیر و افتادند، با دینامیت

منفجر ساختند با این اشتباه ضایعه اسفناک به وجود آوردند و نهایت عثم و عصیت جهان را علیه اسلام تحریک کردند. جمعیت هزاره ها را در حال حاضر تقریبا معادل ناسیک ها تخمین می زنند.

د - ازبکها:

ازبکها در قسرن ۱۶ از سیحون گذشتند سر منصرفات تصور جنگ حمله کردند از آن وقت تاکنون در قسمت های شمالی افغانستان اسکان دارند و در زمینه مزار شریف (بلخ) قندوز، خان آباد زندگی دارند آنها به پرورش دام علاقمند هستند

کار اصلی شان پرورش گوسفند (قره قلی) است که بزه های این نوع گوسفند پوست مرغوب و گرانبه قیمت دارد.

بزرگترین سرگرمی مردم ازبک سوار تازی است حتی سابقه بزکشی ازبکها افغانستان در جهان معروف شده است در ایام شادی سالروز استقلال و یا نوروز یا اس های شان در کابل حضور پیدا می کنند تا سابقه برگزار نمایند.

براساس تخمین اگر جمعیت افغانستان به سی میلیون برسد تعداد ازبک های وطن را تا دویتم میلیون باید حدس زد.

ذ - ترکمن ها:

این قوم در شمال افغانستان تا بادکوبه زندگی دارند تعدادی

قابل ملاحظه ای هم در هرات ساکن هستند اغلب دامپروراند در قالیب بافی شهرت خاصی دارند اینها تمیبت خود را به چنگیز مغول می رسانند چنانچه که در

تاریخ تیمورلنگ علاقمند بود به چنگیز تمیبت داشته باشد.

(ادامه دارد)

محمد قاسم دانش بختیاری

پروسه دموکراتیزه شدن افغانستان بعد از یازدهم سپتامبر به همراه چشم اندازی از آینده افغانستان

مقدمه:

وقتی در پانزدهم فوریه ۱۹۸۹ آخرین سرباز ارتش شوروی سابق خاک افغانستان را ترک نمود، جهانیان زبان به ستایش و تحسین افعالها گشوده و اساترا حماسه سازان و قهرمانانی می خواندند که ایسر قدرتی زاینده ولسو در آورده و جهان را از شر کمونیسم و هائی بخشیدند. هنوز طین این ستایشها و تمجیدها فروکش نگرده بود که افغانستان و سرنوشت مردم آن به فراموشی سپرده شد. اولین نمداد این نسیان در معاهده ونو هم نحوه نمائی کرده بود. مفاد این معاهده به گونه ای تنظیم شده بود که گویی جنگ اصلی میان

دولت کمونیستی افغانستان و پاکستان صورت گرفته است که اکنون با امضای این معاهده به پایان درگیری و مداخله در امور یکدیگر متعهد شده اند. نیروهای شوروی سابق نیز بدین سبب که این معاهده مانع مداخله پاکستان در امور داخلی افغانستان می شود خاک افغانستان را ترک می نمایند. حکومت کمونیستی که ابتدا با حمایت غیر مستقیم و سپس با مداخله مستقیم شوروی بر سر کار آمد با امضای این معاهده از سوی پاکستان و حضور شوروی و آمریکا به عنوان تضمین کننده های بین المللی آن، رسمیت پیدا کرد. هر چند

آمریکائیا در اعلامیه رسمی خود درباره این معاهده این اقدام را به منزله شناسائی رژیم کابل به عنوان دولت قانونی افغانستان تلقی نکرده اند. تنها یک هدف برجسته و تاکید اصلی در این توافقنامه وجود داشت و آن خروج روسها از افغانستان بود و بقیه مفاد کاملاً تحت الشعاع این موضوع قرار داشت و این مسئله زمانی آشکارتر شد که در صحنه عمل نیز تنها همین بخش دقیقاً اجرا شد و بقیه بخشها به سادگی نادیده گرفته شد. بدین ترتیب نست به مردم افغانستان و مقاومت آنها در برابر تجاوزین و همچنین سرنوشت آنها

بر اعتنایی صورت گرفت. در ماده هشتم این معاهده آمده است که فرایند دیپلماتیکی که به وسیله دبیر کل سازمان ملل متحد و با حمایت دولتهای ذینفع به منظور دستیابی به ساماندهی سیاسی وضعیت مرتبط با افغانستان از طریق مذاکرات آغاز شده بود با موفقیت پایان یافته. تعبیری که در اینجا از آن با عنوان ساماندهی سیاسی اوضاع افغانستان یاد شده است.

ظاهراً بسیار محدود و معطوف به خروج نیروهای شوروی از افغانستان بود چنانکه ایالات متحده در اعلامیه خود در مورد این معاهده وظایف مربوط به عقب نشینی نیروها را مرکز اصلی ساماندهی دانست. زیرا اگر تعیین‌بیری وسیع‌تر یعنی روشن نمودن وضعیت سیاسی و آینده حکومت افغانستان بود، تا این زمان موفقیتی بدست نیامده بود و در این جهت برخی تلاشها به ویژه تلاش نماینده سازمان ملل، برای تشکیل دولتی فراگیر در افغانستان نیز با ناکامی روبرو شده بود. در واقع وجود تعابیر و نواقص موجود در معاهده زانو از حلقه عوامل مهمی بود که باعث شد افکار عمومی دنیا رسالت خود در افغانستان را پایان یافته تلقی کنند و نسبت به شروع جنگ داخلی در این کشور بی تفاوتی پیشه کنند. چنانکه در این راستا روزنامه تایمز لندن پس از مدت زمان کوتاهی از انعقاد معاهده زانو و شروع درگیریها می نویسد: «سازمان ملل خروج روسها را با مذاکره به انجام رساند و مسئولیت آن اکنون پایان یافته است. جهان در این کشور درگیر منازعات قبیله ای و پدر کشنگی دیگر وظیفه ای ندارد» (۱).

بدین ترتیب در حالیکه جهان با شتاب به سوی هزاره سوم و رشد سریع تکنولوژی و فناوری اطلاعات و پدیده هایی چون جهانی شدن حرکت می نمود افغانستان همچون نافه جدا باقیه ای در گوشه ای از این جهان هستی سیر قهقرایی خود را طی می نمود، بدون اینکه توجه و نگرانی زیادی را برانگیزد. ظهور و قدرت یابی طالبان نیز هر چند زمینه برخی توجهات را فراهم کرد ولی باعث نشد که جهان نسبت به این غفلت سنگین هوشیار شود، تنها واقعه ای فجیع و بزرگ همچون یازدهم سپتامبر بود که پرده های غفلت را کنار زد. وقایع یازدهم سپتامبر آثار و پیامدهای عظیمی در تحول و دگرگونی نظام جهانی و بین المللی داشت که از زمان وقوع این حوادث تا کنون تحلیلیها و تفسیرهای بسیاری در این رابطه صورت گرفته است. اما یک جنبه از این آثار و پیامدها که شاید تا کنون کمتر به آن توجه شده است و تا حدودی شگفت انگیز به نظر می رسد این است که وقایع یازدهم سپتامبر، افغانستان فراموش شده و درگیر جنگ داخلی را که جزو عقب افتاده ترین و منزوی ترین نقاط جهان محسوب می شد، تبدیل به نمادی از جهانی شدن نمود. نمادی که شاید تنها پیش از این اغلب آن را در کنار نقل های بین المللی و

شرکتهای چند ملیتی و یا در قالبهای چون سازمان تجارت جهانی جستجو می کردند و به نظر می آمد افغانستان با آن وضعیت تاسف آور و عقب مانده اش از این دنیای جهانی شده بسیار فاصله داشته و کاملاً محروم است. یازدهم سپتامبر نشان داد که با توجه به گسترش فن آوری های اطلاعاتی و وابستگی چند جانبه اقتصادی-سیاسی، اجتماعی و حتی امنیتی مردم گوشه و کنار جهان با یکدیگر، جهان درهم تنیده و یا به تعبیر «مک لوهان» دهکده جهانی نمی تواند نسبت به چنین شکافها و تنگناهایی از خود بی تفاوتی نشان دهد و به قول انخضر ابراهیمی پس از این وقایع «دنیا متوجه شد که حتی اگر کشورهای کوچکی مانند افغانستان به فراموشی سپرده شوند نباید منتظر اتفاقات بد و خطرناک و آسیبهای حیران ناپذیری چون حادثه یازدهم سپتامبر بوده بنابراین منطقه ای در دنیا وجود ندارد که آنگونه که تایمز لندن می گوید، جهانیان نسبت به آن وظیفه ای نداشته باشند و در آن راستا تلاش برای بهبود وضعیت بازسازی این منطقه از دهکده جهانی می توان نخستین آزمون مهم جامعه جهانی در ابتدای هزاره سوم دانست: «آزمون فوری دنیای جهانی شدن نه در تظاهرات سرک بیرون سازمان تجارت جهانی بلکه در کوهستان های افغانستان برگزار می گردد» (۲).

پرونده دموکراتیزه شدن افغانستان بعد از طالبان:

با سپری شدن دو سال از وقوع حوادث یازدهم سپتامبر افغانستان تحولات و تغییرات زیاد را پشت سر گذاشته است. حمله هماهنگ کشورهای متفق و نیروهای جبهه متحد افغانستان بر علیه رژیم طالبان در هفتم اکتبر ۲۰۰۱ برگزاری اجلاس بن در مورد آینده سیاسی افغانستان در ۲۸ نوامبر تا دوم دسامبر ۲۰۰۱ شکست طالبان و آغاز بکار دولت موقت در ۲۲ دسامبر ۲۰۰۱، اجلاس بین المللی مهم کمک به بازسازی افغانستان در توکیو در ژانویه ۲۰۰۲، برگزاری لویه جرگه اضطراری جهت انتخاب رئیس دولت انتقالی و تعیین ساختار دولت و تشکیل مجلس قانون اساسی از یازدهم تا نوزدهم ژوئن ۲۰۰۲ و سرانجام شروع بکار دولت انتقالی اسلامی افغانستان در ۲۲ ژوئن ۲۰۰۲ از مهمترین و برجسته ترین تحولاتی می باشد که در این مدت در افغانستان روی داده است. در طول بیش از دو دهه تجاوزات آشکار و پنهانی خارجی و جنگ داخلی ویرانگر بیشتر زیرساختهای سیاسی اقتصادی، اجتماعی و حتی فرهنگی افغانستان از میان رفته است، و آنچنانکه محترم کرزی رئیس دولت انتقالی اسلامی افغانستان اظهار داشته اند این دوران طولانی بسی نیشانی افغانستان را تقریباً به نقطه صفر باز گردانده است. بنا بر این پس از وقایع یازدهم سپتامبر و به طور مشخص تر پس از تشکیل دولت موقت و انتقالی در افغانستان پرونده ای از تغییر و تحولات چند جانبه آغاز شده است

فردی پیدا نموده است. که مشخصه بارز چنین وضعیتی پراکنده‌گی گسترده سلاح بویژه سلاحهای گرم در میان افشار مختلف مردم است.

در این شرایط به نظر می آید افغانستان در حال حاضر در معضل امنیتی مهم روبرو می باشد. اولین مورد که شاید بتوان آن را دشوارترین و مهمترین معضل دانست، خلع سلاح عمومی است. وضعیت بی ثباتی و ناامنی باعث شده بود که اکثر مردم برای حفظ امنیت جانی و مالی خود متوسل به سلاحهای گرم شوند و داشتن سلاح یک ضرورت اساسی تلقی شود که تداوم این وضعیت پیامدهای اجتناب ناپذیری نیز به همراه داشت. منجمه فرهنگ داشتن و بکارگیری اسلحه بطوریکه هر گاه اختلاف و مشکلی بروز می کرد ساده ترین راه حل در استفاده از زور و اسلحه بوده است. خلع سلاح عمومی در افغانستان خود می تواند از دو جهت متفاوت قابل تأمل و بررسی باشد. از یکسو خلع سلاح مردم عادی و یا به تعبیری اشخاص مطرح است، از سوی دیگر خلع سلاح گروههای سازمان یافته و احزاب سیاسی در مورد مردم عادی خلع سلاح و حتی تجدید نظر در فرهنگ استفاده از اسلحه فرایندی کاملاً تدریجی است که طی آن مردم با احساس امنیت در جامعه و همچنین حاکم شدن نظم و قانون استفاده از زور اسلحه را غیر ضروری می بینند. نازمان بوجود آمدن چنین احساسی مردم کمتر به تحویل سلاحهایشان تمایل دارند و هر چند ممکن است در خلال عام اقدام به استفاده از آن نکنند ولی به نگهداری و مخفی کردن سلاح ادامه خواهند داد که این مشکل نیز در بلند مدت و در شرایط بهبود وضعیت اقتصادی دولت، می تواند از طریق سیاستهای تشویقی (مثلاً تحویل اسلحه در ازای پاداش) رفع شود.

اما معضل اصلی خلع سلاح در رابطه با گروهها و احزاب سازمان یافته و مسلح است. در کشورهایی که به نازکی از یک جنگ داخلی خلاصی یافته اند تحوه برخورد و مقابله با این گروهها مهمترین ضرورت حفظ صلح پایدار می باشد. این افراد در زمان جنگ داخلی، به خصوص اگر طولانی مدت باشد، به جنگیدن به مثابه شغل و حرفه و امرار معاش خود و خانواده هایشان نگاه میکنند. علاوه بر این بر اثر طولانی شدن در گیربها ممکن است نسل جوانی از جنگجویان بوجود آید که تمامی عمر خود را در میدان مبارزه گذرانده و اغلب کار و حرفه خاص دیگری نیاموخته باشد بنابر این پایان یافتن جنگ منافع و موقعیت آنها را در معرض خطر قرار می دهد و موجب موضع گیری آنها بر علیه صلح خواهد شد. در این رابطه راه حلهای مختلفی پیشنهاد می شود که رایج ترین و ظاهراً ساده ترین آن ادغام و ترکیب این نیروها در نیروی ارتش ملی و پلیس است. اینجا نقطه ای است که این معضل با دومین معضل

که نباید آن را صرفاً پروسه بازسازی یا توسعه اقتصادی یا سیاسی کشور نامید بلکه با توجه به هدف و غایت نهایی آن، پروسه دموکراتیزه شده افغانستان شاید بهترین عنوانی باشد که می توان برای آن برگزید.

دموکراتیزه شدن افغانستان در ابعاد و مراحل مختلف قابل بررسی می باشد. در رابطه با مورد اول برای این پروسه می توان دو بعد داخلی و خارجی در نظر گرفت. هر چند با توجه به مباحثی چون جهانی شدن و گسترش ارتباطات از اعتبار مفاهیمی چون داخلی و خارجی تا حدود زیادی کاسته شده است ولی هنوز هم نمی توان چنین تکنیکهایی را به کلی نادیده گرفت، ضمن این که قابل شدن به چنین تکنیکی، بویژه در رابطه با افغانستان، تداخل عمیق میان این دو بعد را آشکارتر می کند. در رابطه با مورد دوم یعنی مراحل دموکراتیزه شدن باید گفت که ما در اینجا تکنیک یا مرحله بندی خاصی بر اساس تئوریهای سیاسی را مد نظر قرار نداده ایم بلکه این تکنیک مرحله بندی بیشتر با توجه به شرایط و الزاماتی است که در افغانستان وجود دارد. در این چارچوب در بعد داخلی و به ترتیب اولویت سه مرحله اصلی را پیش رو داریم: ۱) ایجاد امنیت و ثبات در کشور ۲) تثبیت نظام سیاسی ۳) توسعه اقتصادی. در بعد خارجی نیز دو مرحله قابل تشخیص است: ۱- استمرار حضور نیروهای بین المللی. ۲- استمرار کمکها و مساعدتهای بین المللی.

الف- مراحل پروسه دموکراتیزه شدن افغانستان در بعد داخلی:

ما نیازمند غذا و لباس نبوده بلکه محتاج امنیت هستیم چرا که اساساً هیچ افغانی در طول تاریخ در اثر گرسنگی و فقر دست به خودکشی نزده است. (۳) این نکته مهم در همایش بازسازی افغانستان در اسلام آباد مورد توجه قرار داده است.

هر چند این سخن کمی اغراق آمیز به نظر می آید ولی این نکته درستی است که در طول دو دهه اخیر برقراری امنیت و ثبات مهمترین اولویت و ضرورت مسووم افغانستان بوده است و همین سأل به باعث شد طالبان با شعار برقراری امنیت در سراسر افغانستان بتوانند در ابتدا توجه مثبت مردم را به خود جلب کنند. برقراری امنیت نه تنها در افغانستان بلکه در تمامی نقاط دنیا پیش شرط اصلی هر تحول و تغییر مثبت تلقی می شود در این راستا در تمامی کشورهای دنیا ساختارها و نهادهای امنیتی همچون ارتش، پلیس، سرویسهای امنیتی... از سوی دولتها در سراسر کشور حضور دارند و از ارکان مهم حکومتهای دموکراتیک و سایر حکومتها محسوب می شوند. این در حالی است که در افغانستان به دلیل دو دهه جنگ و نبود دولت مرکزی مقتدر این ساختارها عملاً از هم پاشیده و برقراری امنیت بیشتر جنبه منطقه ای، قبیله ای و خویشاوندی و حتی

اساسی امنیتی در افغانستان- یعنی فقدان ارتش ملی و پلیس، گره می‌خورد.

از زمان تشکیل اردوی ملی در زمان دوست محمد خان (۱۸۴۵) تا کنون به تدریج بر نقش این نهاد در افغانستان افزوده شده است، هر چند این نفوذ فزاینده اغلب شهرهای اصلی و بویژه پایتخت و نواحی اطراف آنها را در بر می‌گرفت و مناطق و نواحی روستایی دور دست و مرزی از کنترل کامل ارتش و دولت مرکزی خارج بوده است. در این شرایط با کودتای نظامی دودخان بر علیه ظاهر شاه زمینه نخستین مداخله مستقیم ارتش در سیاست و حکومت افغانستان فراهم شد و از آن زمان تا سقوط دولت نجیب که توان شد با فروپاشی ساختار ارتش ملی و همچنین پلیس و سازمانهای امنیتی، ارتش یکی از ارکان اصلی قدرت محسوب می‌شد. با سقوط دولت نجیب ۱۳۷۱، ارتش از هم پاشید و نیروهای آن نیز متفرق شدند و یا برخی به گروههای جهادی پیوستند. و آن طوریکه گفته می‌شود تعدادی از همین افراد تعلیم دیده نظامی بعدها به خدمت طالبان درآمدند و در آموزش و هدایت این نیروها نقش مهمی داشتند. پس از انحلال ارتش، گروههای مسلح وابسته به فرماندهان محلی و حزبی کنترل امنیت کابل و سایر نقاط افغانستان را در اختیار گرفتند. تا این سالها این افراد مسلح، که برخی تعداد آنها را رقمی نزدیک به ۲۰۰ هزار نفر ذکر کرده‌اند، از طریق این فرماندهان و یا از طریق غنائم حاصل از جنگ تأمین میشد. اکنون که جنگ در افغانستان به اتمام رسیده است، برای برقراری ثبات و امنیت باید با برخی خلع سلاح این نیروها و برخی دیگر تلفیق و ادغام آنها را در یک ارتش ملی و نیروی پلیس جدید مطرح می‌نمایند که هر دوی این پیشنهادها با مشکلات خاصی خود روبرو است. در مورد اول امکان خلع سلاح موفق و بدون جنجال این نیروها دشوار است ضمن اینکه چون اغلب این نیروها کار و پیشه خاصی ندارند از نظر اقتصادی با مشکل روبرو خواهند شد و ممکن است به فعالیتهای تخریبی رو آورند. در مورد دوم ادغام این نیروها و تشکیل ارتش ملی منجمد نیز مشکلات عمده‌ای وجود دارد که مهمترین آن تأمین مالی این ارتش بزرگ که بالغ بر ۲۰۰ هزار نفر می‌شوند، می‌باشد که به نظر می‌آید خارج از ظرفیت و توان یک دولت تازه پا و با منابع محدود است (چنین اتفاقی در موزامبیک رخ داد و نیروها و گروههای مسلح در یک نیروی بزرگ ملی ادغام شدند و از فرایند خلع سلاح صرف نظر شد، نتیجه این بود که دولت نتوانست معاش این سربازان را تأمین کند و باعث بروز نا رضایتی و سرانجام شورش در میان آنان شد).

با توجه به آنچه گفته شد به نظر می‌آید خلع سلاح و تشکیل اردوی ملی دو ضرورت انکار ناپذیر و درهم تنیده برای ایجاد امنیت و ثبات در افغانستان می‌باشد و باید برنامه‌ای دقیق و حساب شده

برای محصل توان این دو مسئله پیدا کرد، در این جهت برخی پیشنهادات نیز ارائه شده است از جمله آفای سلطان عزیز مشاور ارشد نماینده سازمان ملل در کنفرانس اسلام آباد در مورد بازسازی افغانستان خلع سلاح را گامی ارزنده و مهم در جهت تشکیل یک ارتش ملی دانسته و طرحی را ارائه می‌کند، که بر اساس آن اردوی ۸۰ هزار نفری شامل ۶۰ هزار نیروی زمینی، ۸ هزار نیروی هوایی و ۱۲ هزار نفر نیروی پلیس- پلی یک دوره پنج ساله بوجود آید. (۵) از دیگر پیشنهادات در مورد توجه الگویی است که تنها امپراتور دبی دبلیو سیگور در مقاله‌ای با عنوان الگوی جدید ارتش افغان ارائه می‌دهد و بر اساس آن یک ارتش ملی کوچک ولس قدرتمند در کنار پلیس و نیروهای امنیتی محلی که وظیفه امنیت ولایات را خواهند داشت، فعالیت خواهند داشت. (۶)

ب- تثبیت نظام سیاسی:

پایه ریزی و استقرار یک نظام با ثبات یکی دیگر از ابعاد مهم پروسه‌ای را شکل می‌دهد. که ما آنرا دموکراتیزه شدن افغانستان نام نهاده ایم. پس از وقوع یک کودتای موفق یا به سر رسیدن یک انقلاب، نظام سیاسی گذشته فرو می‌پاشد و تلاش برای شالوده بندی نظام جدید متنی بر تفکرات و یا ارزشهای جدید آغاز می‌شود. در کودتاها معمولاً ساختار سیاسی بکلی دگرگون نمی‌شود بلکه تغییراتی در آن بوجود می‌آید، در حالیکه در انقلابها ساختارهای جدید کاملاً متفاوت از گذشته خواهد بود و نخبگان جدید ارزشها و تفکرات نویی را در این رابطه مد نظر قرار میدهند. اما احساس نیاز به استقرار یک نظام سیاسی با ثبات پس از جنگهای داخلی به مراتب قویتر و انجام آن دشوارتر است زیرا در طول جنگ داخلی ساختارها و شالوده‌های اصلی نظام سیاسی و اقتصادی پیشین مهدم می‌شود و شرایط نیز همانند انقلابها نیست که نخبگان فکری و سیاسی الگو و طرحی جدید برای نظام آینده ارا نه نمایند. بلکه برعکس در طول جنگ داخلی جامعه ممکن است اغلب نخبگان فکری و سیاسی خود را از دست بدهند. علاوه بر اینها برای رفع بحران و جنگ داخلی نخبگان و متفکران سیاسی موجود نیز نمی‌تواند دست به اقدامات انقلابی بزنند زیرا ممکن است باعث بروز بحران و جنگ مجدد شود. این همان نکته‌ای است که رئیس دولت انتقالی افغانستان در پاسخ به خبرنگاری می‌گوید که از حضور افرادی که او آنها را جنگ سالاران خواند در کابینه دولت انتقالی سوال نمود- به آن اشاره نمود: «پیشرفت باید تدریجی باشد. ما در افغانستان انقلاب نمی‌کنیم بلکه در حال تغییرات تدریجی در کشور از طریق ابزارهای صلح آمیز و از طرفی که همه با آن موافق هستیم» در این شرایط کار شکل دادن و تثبیت یک نظام سیاسی بسیار دشوار می‌باشد و فرم دور اندیشی فوق العاده می‌طلبد که یکی از این تدابیر مؤثر و کارآمد استفاده از

حاضر بسیار شکننده نیز می باشد، از پس ببرد و از سوی دیگر ساختارهای دولت مرکزی (همچون ارتش پلیس) آفتدو استحکام یافته که به مقابله با این افراد بپردازد و یا امنیت و کنترل این نواحی را مستقماً برعهده گیرد. با توجه به همین دشواریها بود که وقتی دولت انتقالی در لوسط کشور اقدام به اصلاحات اداری و دولتی در ولایات نمود برخی اقوام به شمشیر دو لبه تسبی نمودند که از یک طرف باعث اقتدار دولت مرکزی می شود و از طرف دیگر ممکن است زمینه نا آرامی و تشنج مجدد را فراهم نماید.

اقلیتها و تنوعات قومی و مذهبی یکی دیگر از موضوعات مهمی است که می تواند در ثبت یا عدم ثبت نظام سیاسی در افغانستان نقش موثر داشته باشد. البته مسئله قومیت و اقلیتها مختص افغانستان نیست بلکه اغلب ملت‌های چند پاره با آن روبرو هستند برخی ملت‌های با تکیه به هویت ملی و اوجیت آن بر هویت‌های دیگر توانسته اند بر پاره ای از این مشکلات فائق آیند و برخی نیز همچنان این مشکلات را پیش رو دارند. جالب اینجاست که انتظار می رفت با ظهور پدیده های چون جهانی شدن بحث هویت‌های قومی و اقلیتها کم رنگ می شود اما آنچه که در عمل اتفاق افتاد این بود که جهانی شدن عکس العمل دوگانه را موجب شد، بدین ترتیب که هم روابط مردم مناطق مختلف دنیا را به هم نزدیک کرد و احساس همبستگی جهان بوجود آورد و هم نیروی مقاومتی در برابر این قرائت یکپارچگی شکل گرفت که در آن تاکید بر هویت‌های قومی، محلی، و یا مذهبی، با پا فشاری بیشتری دنبال شد. به نظر می آید جنگ طولانی مدت در افغانستان نیز چنین دوگانگی را به وجود آورده است. از یک جهت مصائب و خشکی ناشی از جنگ، و همچنین مهاجرت‌ها احساسی از هویت مشترک را در آنها بوجود آورده است و در جهتی دیگر این جنگها شکافهای قومی و حتی مذهبی را که مدت زمانی طولانی به صورت پنهان و سرکوب شده در جامعه افغانستان وجود داشت احیا نمود، آنچه که برای مقابله با این تضادها و دوگانگی ها باید انجام داد نیاز به تحقیقات و برنامه ریزی بلند مدت دارد، اما در وضعیت فعلی باید شرایط را برای حضور و مشارکت فعال همه گروه‌ها در ساختار سیاسی آینده افغانستان فراهم کرد و این همان نکته ای است که در موافقتنامه بن نیز تاکید خاصی بر آن شده است؛ حاکمیت موقت و کمیون مستقل مخصوص تدویر لویه جرگه اضطراری سعی جدی خواهند کرد. تا مشارکت زنان و اقلیت‌های قومی و مذهبی را در دولت موقت و لویه جرگه اضطراری تامین کنند. علی رغم اینکه لویه جرگه اضطراری در فراهم نمودن زمینه این مشارکت تا حدودی موفق بود ولی برخی نواقص و کاستی ها نیز وجود داشت که با توجه به برگزاری لویه جرگه قانون اساسی و انتخابات ریاست جمهوری در آینده به رفع چنین نواقصی می تواند در پایه ریزی اعتبار و

تجربیات و ساختار سیاسی گذشته و تلفیق آن با نیازهای جدید است. هر چند که طولانی شدن جنگ در افغانستان باعث شده تا مردم جهان ذهنیتی محدود و تیره و تار از گذشته داشته باشند ولی قطعاً افغانستان، بخصوص نسل‌های دهه ۶۰ و ۷۰ میلادی، دوران آرامش و ثبات افغانستان را زیاد نخواهند برد. یکی از نخبگان افغانستان در این رابطه می گوید: «مفسران اوضاع پنج سال قبل افغانستان را ملاک تصمیم خود قرار می دهند و نظم افغانستان در ۳۰ تا ۵۰ سال را به سادگی فراموش کرده اند اما کاش فردی به شما بگوید که در سال ۱۹۲۳ هفت زن در کابینه افغانستان در نخستین سفر به اروپا حضور داشتند (۸) بنابر این بهره گیری از تجربیات این دوران و تلفیق آن با نیازهای جدید می تواند راهکاری مثبت تلقی شود. البته نا گفته نماند که پس از این و در زمان خروج روسها و شروع درگیریهای داخلی نیز این موضوع از سوی نماینده دبیر کل سازمان ملل مورد توجه قرار گرفت بطوریکه وی تلاشهای گسترده ای برای تشکیل لویه جرگه انجام داد که متأسفانه به دلیل برخی عوامل بویژه دخالت‌های خارجی ناکام ماند، اما در وضعیت فعلی و پس از وقایع یازدهم سپتامبر که باعث شد عزم و اراده داخلی و خارجی بر استقرار نظام توانمند و با ثبات در افغانستان قرار گیرد، این راهکار اساس و شالوده نظام آینده را شکل داده است. تاکید موافقتنامه بن بر تشکیل لویه جرگه اضطراری و تعیین حکومت انتقالی از این طریق، استفاده از قانون اساسی ۱۹۶۵ (۱۳۴۳) برای دوران حکومت انتقالی و همچنین فراهم نمودن انتخابات لویه جرگه قانون اساسی از مهمترین نشانه های بهره گیری از تجربیات گذشته محسوب می شوند. اما نکته ای که در اینجا حائز اهمیت می باشد این است که این بهره گیری باید با تلاش برای رفع مشکلات و کاستی های گذشته و همچنین با لحاظ نمودن نیازها و شرایط جدید جامعه توانم باشد.

یکی از این مشکلات، بزرگ که در حال حاضر در افغانستان وجود دارد و تا حدود زیادی ریشه در گذشته دارد، و جنگهای طولانی نیز آن را تشدید کرده است، ضعف اقتدار دولت مرکزی در ساحه خارج از پایتخت است. پس از امضای موافقتنامه بن و تشکیل دولت موقت افغانستان اغلب فرماندهان محلی از یکپارچگی و اتحاد کشور و از دولت مرکزی حمایت کردند اما برخی از این افراد در عمل رویه دیگری در پیش گرفتند و گروه‌های نظامی و فسادار به خود را خلع سلاح نکردند و با قوانین و مقررات خاص خود را در نواحی تحت کنترل شان اعمال نمودند ضمن اینکه گاهگاهی نیز با یکدیگر درگیر شده و موجب نا امنی این نواحی شدند. این وضعیت دولت مرکزی را در تنگنای دشواری قرار می دهد زیرا از یکسو دولت مرکزی نمی خواهد با مقابله و برخورد با این افراد اجماع نظر بوجود آمده در زمینه برقراری صلح و ثبات افغانستان که در حال

مشروعیت دولتهای آینده نقش مهمی داشته باشد. شفاف تر نمودن هر چه بیشتر نحوه انتخاب اعضای لویه جرگه بها دادن به جرگه های ولایات و از همه مهمتر پیگیری اجرای طرح سرشماری عمومی افغانستان که به وسیله آن می توان آمار دقیق قومیتها و اقلیتها را مشخص نمود، می تواند در این مسیر کمک شایسته کند.

ج- نوسازی اقتصادی افغانستان:

در جهان کنونی مسایل اقتصادی روز به روز اهمیت بیشتری پیدا میکنند، به نحوی که به نظر می آید اکنون اولویتهای اقتصادی بر اولویتهای سیاسی برتری یافته است و این فاکتورها و عوامل نقش تعیین کننده ای در وضعیت داخلی کشورها و نیز در روابط فی مابین آنها ایفا می کند. بنابراین ممکن است این تصور بوجود آید که در افغانستان نیز می توان برای نوسازی اقتصادی اولویت بیشتری قایل شد. این در حالی است که پلینه تاریخی افغانستان نشان می دهد که تا کنون اولویتهای و نیازهای اقتصادی نقش بسیار کمی در تحولات این کشور داشته اند و کمتر پیش آمده که دولتی در افغانستان بر اثر چنین عواملی سقوط کند. دلایل متعددی می توان برای این وضعیت برشمرد: مجموعه اقتصاد روستایی، مبتنی بر کشاورزی، خود کفایی اقتصادی محلی، و عدم نفوذ کامل دولت در مناطق خارج از پایتخت و شهرهای بزرگ که در نتیجه باعث کاهش وابستگی مردم این مناطق به دولت شده است. علاوه بر این از جنبه رواتشناختی نیز مردم افغانستان مردمی قانع و معتقد بوده اند که به حداقل سطح زندگی راضی اند و در عوض نسبت به برخی مسایل چون آزادی، غرور، تجاوز به حقوق و قلمروشان بسیار حساس و تحریک پذیر هستند. این شرایطی است که در چند دهه اخیر نیز چندان تغییر نکرده است و آقای کرزی نیز به آن اشاره می کند: «افکار عمومی از ما تعلیم و تربیت و آموزش درست می خواهد تأمین حقوق زنان از مهمترین درخواستهای آنها به صورت آشکار از ما می خواهند. اما این مردم نجیب تا به حال از ما درخواست آب و نان نکرده اند» (۱۰)

طبیعی است که در آینده ممکن است تغییراتی در بینش مردم پدید آید ولی در حال حاضر این موضوع می تواند به دولت تازه پای افغانستان کمک نماید تا فشار کمتری برای بازسازی افغانستان متحمل شوند. البته شاید بکارگیری لفظ بازسازی اقتصادی افغانستان چندان صحیح نباشد زیرا ما توجه به دو دهه جنگ داخلی بیشتر زیر بناهای اقتصادی از میان رفته بطوریکه می توان گفت اقتصاد افغانستان به نقطه صفر بازگشته است، هر چند این موضوع کار را دشوار می کند ولی از بعضی جهات مزایای در پی دارد. دکتر اسماعیل کریم پور مشاور اقتصادی دولت انتقالی به این موضوع اشاره می کند که: «تغییر ساختار یک اقتصاد دولتی به خصوص با

انجام اصلاحات اساسی نه منظور هماهنگی با شرایط جدید منطقه ای و یا جهانی، به مراتب دشوارتر از آن کاری است که ما باید در افغانستان انجام دهیم زیرا در افغانستان ما باید از صفر شروع کنیم و امکان پیاده کردن هر سیستمی، یا در نظر گرفتن شرایط منطقه ای و جهانی وجود دارد و مقاومت خاصی در برابر آن صورت نمی گیرد» (۱۱) به نظر می آید همین مسأله یکی از نکات مهمی است که می تواند موفقیتها و پیشرفتهای اقتصادی دولت انتقالی در مدت زمانی کوتاه پس از استقرار آن توجیه کند. به گردش در آوردن پول ملی جدید، تصویب قانون سرمایه گذارهای خارجی و جذب گسترده سرمایه خارجی، استفاده از موقعیت ترانزیتی افغانستان و انعقاد موافقتنامه ها و قراردادهای مهم تجاری و ترانزیتی با کشورهای همسایه و منطقه که باعث خارج شدن افغانستان از انزوای چند دهه ای شد و حضور فعال بخش خصوصی اعم از خارجی و داخلی و دیگر موارد اینچنینی موجب شده است تا بخش اقتصادی را بتوان موفق ترین و فعال ترین حوزه دولت موقت و پس از آن دولت انتقالی دانست یا این همه این حوزه نیز یک نقطه آسیب پذیری دارد و آن این است که تا زمانی که ساختارهای جدید در آمد زایی کافی برای دولت ایجاد نماید به انکاز و وابستگی دولت به کمکهای خارجی یک ضرورت اجتناب ناپذیر است.

۱- بعد خارجی پروسه دموکراتیزه شدن

افغانستان

الف- حضور نیروهای بین المللی حافظ

صلح در افغانستان

در اولین ضمیمه موافقتنامه بن که به حضور نیروهای بین المللی و تأمین امنیت در افغانستان اختصاص دارد چند نکته مهم مورد تأکید قرار گرفته است: امنیت و مساویت حفظ نظم و آرامش بر عهده خود افغانها می باشد، درخواست از جامعه جهانی برای کمک به مقامات افغان برای تشکیل و آموزش نیروهای جدید امنیتی و سرانجام استقرار نیروهای سازمان ملل تا زمان تشکیل و تجهیز نیروی امنیتی جدید افغان در کابل و نواحی اطراف آن که در صورت لزوم می توان مأموریت آنها را به سایر شهرها و مناطق گسترش داد، با توجه به مفاد این ضمیمه می توان این قسمت از توافقنامه بن را یکی از مهمترین بخشها و نیاز یکی از بزرگترین دستاوردهای آن دانست. اهمیت این ضمیمه در پرداختن به اولین نیاز و ضرورت یعنی برقراری امنیت و ثبات است و تدبیر و دوراندیشی در تنظیم مفاد آن بزرگترین دستاورد است زیرا از یکسو با تأکید بر واگذاری امنیت به افغانها بر استقلال و تمامیت ارضی افغانستان پنا فشاری شده و از سوی دیگر مشکلات بلند مدت تشکیل نیروی امنیتی جدید در نظر گرفته شده و در این مورد در اقدام اساسی، یعنی درخواست از

یکی از اعضای آن است می تواند در رفع این دوگانگی موثر باشد.

ب- استمرار کمکهای بین المللی به افغانستان:

برگزاری کنفرانس بین المللی توکیو در روزها ۲۰ و ۲۱ ژانویه ۲۰۰۲، یعنی درست یکماه پس از آغاز بکار دولت موقت افغانستان چشم اندازی امیدوار کننده و روشن پیش روی افغانستان نهاد زیرا اگر چه این کنفرانس از جهت تعهدات مالی در رابطه با افغانستان حائز اهمیت بود ولی آنچه به مراتب اهمیت بیشتری داشت این بود که این کنفرانس نشان می داد که عموم و اراده جهانی بر حاتمه جنگ در افغانستان و بهبود شرایط در این کشور قرار گرفته است. و حضور نمایندگان و وزرای ۶۱ کشور جهان و ۶۱ سازمان بین المللی در این کنفرانس نشان دهنده همین موضوع بود. در این کنفرانس بین المللی متعهد شد که کمکی بالغ بر ۱/۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۲ به افغانستان اختصاص یابد و علاوه بر این تعهدات بلند مدت دیگری نیز از سوی برخی کشورها اعلام شد که در مجموع کمکی در حدود ۴/۵ میلیارد دلار جهت بازسازی افغانستان وعده داده شد. اختصاص چنین کمکی و اعتبارات نقش مهمی در اجرای موافقتنامه بین بر اساس چارچوب و زمانبندی اعلام شده و موفقیت نسبی دولت موقت و انتقالی افغانستان داشته است.

اکنون که دو سال از آغاز به کار دولت جدید می گذرد و برقراری ثبات و آرامش نسبی زمینه سرآورد دقتی از خسارتها و زیانهای ناشی از دو دهه جنگ را فراهم آورده است این موضوع روشن شده که افغانستان برای حرکت به سمت توسعه و بازسازی ابعاد سیاسی، اقتصادی و اجتماعی به کمکهای بسیار بیشتر از آنچه که در اجلاس توکیو توافق شد نیاز دارد بطوریکه تخمین زده می شود که برای پنج سال آینده کمکی در حدود ۲۰ تا ۳۰ میلیارد دلار ضروری می باشد. این مبالغ هزینه های هستند که باید برای بازسازی ساختار و نهادهای زیربنای کشور همچون بازسازی ارتش ملی و نیروی پلیس، تشکیل و تقویت دستگاه بروکراسی دولت، بازسازی بخش قضایی، گسترش و توسعه شبکه های ارتباطی زمینی و هوایی و همچنین شبکه های اطلاع رسانی و مخابراتی کشور صرف شوند. به همین اینکه بخشهای اجتماعی همچون بهداشت و درمان و تعلیم و تربیه نیز به کمکهای فوری نیاز دارند. در این شرایط توانایی دولت افغانستان برای تامین این هزینه ها از منابع داخلی فوق العاده محدود است و آن گونه که یکی از اساتید افغانی اقتصاد در دانشگاه نیویورک اظهار نظر نموده «دولت افغانستان فقط قادر است ۱۲٪ بودجه کشور را از منابع داخلی تامین کند. و مابقی باید از منابع خارجی تامین شود» (۱۴) البته ناگفته نماند که این ضعف و ناتوانی دولت مرکزی مختص به شرایط فعلی نیست بلکه دولتهای پیشین نیز در اجرای پروژه های عمرانی و توسعه کشور متکی به کمکهای

جامعه جهانی برای کمک به تشکیل این نیرو و حضور نیروهای بین المللی برای تضمین امنیت تا زمان تشکیل این نیرو، انجام داده است. حضور موثر و عمل کرد مثبت نیروهای حافظ صلح باعث خنثی و رضایت مردم و مقامات افغانستان شده است بطوریکه برای تدوین حضور این نیروها و همچنین گسترش دامنه فعالیت آنها درخواستهای مکرر شده است. انتقال فرماندهی نیروهای بین المللی به سازمان ناتو را می توان پاسخ مثبتی به درخواست اول قلمداد نمود، اما در مورد درخواست دوم که بویژه مورد تأکید دولت انتقالی افغانستان و شخص حامد کرزی می باشد تاکنون اقدامی صورت نگرفته است. هر چند چشم اندازهای مثبتی در این مورد وجود دارد. گسترش فعالیت نیروهای بین المللی در فواتر از محدوده کابل از جهات متعددی برای دولت انتقالی افغانستان بسیار با اهمیت است. گسترش فعالیت این نیروها باعث می شود تحریک احساسات ضد آمریکایی توسط بقایای طالبان و القاعده به طور چشمگیری کاهش پیدا کند، اما از آن مهتمتر این است که موجب کاهش قدمت و اختیارات برخی فرماندهان و فرماندهان محلی می شود که در حال حاضر با در اختیار داشتن نیروهای مسلح تحت فرمان خود نسبت به برخی فرامین دولت مرکزی بی اعتنای نشان می دهند و با موجب بروز درگیریها و نا امنی های منطقه ای شده اند. در ضمیمه اول توافقنامه بن ذکر شده است شرکت کنندگان سازمان ملل متحد در باره افغانستان متعهد می شوند تا تمام واحدهای مسلح را از کابل و مراکز سایر شهرها و مناطق دیگر که آن نیروهای مجاز از سوی سازمان ملل متحد مستقر می شوند، خارج کنند. این بدان معنی خواهد بود که با گسترش حضور نیروهای بین المللی نیروهای مسلح فرماندهان محلی خلع سلاح و یا ناچار به ترک این نواحی خواهند شد. علاوه بر این استقرار نیروهای بین المللی در خارج از کابل از جهت دیگری نیز با اهمیت است زیرا آنچنانکه صاحب نظران عنوان کرده اند هم اکنون یک دوگانگی در قبال افغانستان وجود دارد، بارث روپن در این زمینه معتقد است: «آمریکا دو سیاست مختلف را در افغانستان دنبال می کند» (۱۲) از یک طرف وزارت امور خارجه در صدد مساعدت به دولت مرکزی جهت تنظیم امور کشور است و از طرف دیگر وزارت دفاع به جهت پیگیری سیاست تعقیب اعضای القاعده و طالبان با فرماندهان محلی و روسای قبایل پشتون که خارج از اقتدار دولت مرکزی هستند همکاری می کند. این نکته در کنفرانس اسلو نیز مورد تأکید قرار گرفت که «روش آمریکا در تامین امنیت داخلی افغانستان تنها به رهبران محلی و مناطق مختلف داخل در آن کشور است و این مسأله باعث ضعف دولت مرکزی خواهد شد» (۱۳) بنابراین گسترش فعالیت نیروهای بین المللی که اکنون ناتو فرماندهی آنها را به عهده گرفته است و آمریکا نیز صرفاً

خارجی بوده اند. این مسأله پاسخ دادن به این پرسش را که آیا در آینده و پس از گذار از دوران بحران کنونی دولت افغانستان همچنان متکی به کمکهای خارجی باقی خواهد ماند یا خیر، دشوار مینماید. آنچه که در این مورد می توان بیان داشت این است که در حال حاضر انطوری که وزیر مالیه افغانستان، آقای اشرف غنی، اظهار نموده است حداقل برای پنج سال آینده افغانستان به کمک های خارجی نیازمند خواهد بود اما با توجه به موقعیت جدید افغانستان به عنوان همده ترین محور ترافیکی کالا و انرژی در منطقه و نیز منابع بکر و دست نخورده آن، احتمال کاهش وابستگی به کمکهای خارجی بسیار زیاد است. که البته این تحول به مدت زمانی طولانی و پایدار شرایط افغانستان نیاز خواهد داشت.

افغانستان و چشم انداز آینده:

در حالی که نزدیک به دو سال از آغاز تغییر و تحولات و شروع به کار دولت جدید در افغانستان می گذرد اغلب این سوال مطرح می شود که پروسه بازسازی و دموکراتیزه شده افغانستان تا چه حد پیشرفت داشته است و آیا این حرکت به نحوی بوده است که چشم اندازی امیدوار کننده در مورد آینده افغانستان در اختیار قرار دهد؟

پاسخ به این پرسش طیفی از اظهار نظرهای متفاوت - از بدستگاه ترین تا خوشبینانه ترین بگوشها - را موجب شده است. به اظهار نظرهای که به نظر می آید بیشتر تابع نیازها، توقعات و موقعیتهای مختلف باشد بر این اساس ممکن است میان یکی نظر یکی از ساکنان ولایات دیگر و با میان نظر یکی از مسئولین و مقامات مملکتی و مردم عادی تفاوت و اختلاف چشمگیری وجود داشته باشد. این موضوع قضاوت نموده در مورد پرسش مطرح شده را دشوار می نماید چنانکه پاسخ آقای انیسیر ابراهیمی در مورد نارضایتی مردم افغانستان از روند بازسازی این دشواری را موضوع مشخص می کند. مردم هم درست می گویند هم اشتباه. آنان درست می گویند زیرا سواستماعی مردم بسیار زیاد است ولی آنچه انجام شده بسیار اندک و به اندازه انتظار آنان نبوده است. آنان اشتباه می گویند، زیرا برخلاف این اظهار نظر که کاری انجام نشده است و تحولات چشم گیری نبوده است کارهای زیادی انجام شده است» (۱۵) با این همه شاید بتوان با در نظر گرفتن برخی جنبه ها و معیارهای کلی از این تنگنا خارج شد و چشم اندازی قابل تقدیر و بررسی نسبت به آینده افغانستان ارائه داد.

استحکام و کارآمدی ساختار سیاسی موجود در افغانستان یکی از این جنبه ها است که می تواند چشم اندازی از آینده در اختیار قرار دهد. شاید سیری شدن مدت زمانی کمتر از دو سال، زمان بسیار اندکی برای اظهار نظر در این رابطه به نظر آید اما با این وجود برخی عوامل وجود دارند که در همین مدت زمان کوتاه نیز استواری یا عدم

استحکام و کارآمدی ریشه ای یک نظام را مشخص می کنند کما اینکه در زمان خروج روسها و تشکیل دولت پشاور برخی کارشناسان از همان ابتدا آنرا ساختاری مست داندستند. که پیش از آنکه یک دولت بروکراتیک در تبعید باشد صرفاً ساختاری برای انجام نیروهای مخالف جهت ساقط نمودن حکومت کمونیستی بوده است. (۱۶)

در شرایط جدید افغانستان پایه ریزی نظام سیاسی جدید بر اساس توافقنامه بین یکی از عوامل مهم تثبیت و کارآمدی نظام سیاسی در افغانستان محسوب می شود. زیرا این توافقنامه با اجماع نظر همه نخبگان و مردم افغانستان (اعم از آنان که در داخل کشور حضور داشتند و آنان که در مہاجرت و یا در تبعید بودند) بدست آمد، موردی که در هیچ یک از توافقنامه های قبلی (مثل پشاور یا اسلام آباد) در نظر گرفته نشده بود. علاوه بر این اجلاس بین از پشتوانه بین المللی مستحکمی نیز برخوردار بود بطوریکه بلافاصله پس از تشکیل و استقرار دولت موقت تمامی کشورها آنرا به رسمیت شناختند. از مزایای مهم دیگر توافقنامه بین این است که ساختار و ترتیبات دقیقی از نظام سیاسی آینده افغانستان، زمان بندی و نحوه انتقال قدرت، قوانین حاکم در دوران انتقالی، اختیارات و وظایف هر یک از مسئولین و نحوه عزل و نصب آنها و نیز سیستم حقوقی و قضایی حاکم در این دوران را مشخص نموده است، که در همه این موارد به پیشینه و تجارب تاریخی افغانستان نیز توجه است. با توجه به این نکات به نظر می آید حرکت نظام سیاسی بر اساس زمان بندی و برنامه ریزی و بطور کلی در چارچوب این توافقنامه می تواند یکی از معیارهای اصلی تثبیت نظام سیاسی تلقی شود، امری که اکنون تا حدود زیادی محقق گشته است و باید تلاش جدی صورت گیرد تا در آینده نیز چنین وضعیتی حفظ شود، علاوه بر این، باید سعی و کوشش دیگری هم صورت گیرد و آن اینکه اجماع نظری که در رابطه با استقرار صلح و ثبات در بین نخبگان افغان حاصل شد همچنان پایدار بماند. زیرا طبیعی است که گروه ها و طرفهای حاضر در این از طیفهای متفاوتی بودند و اختلاف نظرهایی نیز میان آنان وجود داشت. نکته ای که بعد از گذشت دو سال برخی جلوه های آن آشکار شده است) ولی مهم این است که این اختلافها باید تعدیل شود و از افراط گرایی پرهیز نمود و شرایطی را فراهم کرد که نظرات مخالف در نظام تحمل شود تا زمینه حضور مخالفین و معاهدین با نظام فراهم شود.

برقراری امنیت و ثبات در براساس کشور یکی دیگر از جنبه های مهمی است که می تواند در ترسیم چشم انداز آینده نقش موثری داشته باشد. برای ایجاد امنیت که ضروری ترین و اساسی ترین نیاز جامعه افغانستان محسوب می شود اقداماتی صورت گرفته است. که اغلب آنها متکی به حضور نیروهای بین المللی بوده است. زیرا

برقراری نظم و امنیت توسط دولت نیازمند اجرای دو پروژه طولانی مدت، یعنی خلع سلاح و تشکیل اردو و پلیس ملی، می باشد. اگر چه در موافقتنامه بن بر حضور نیروهای بین المللی تا زمان انجام این دو پروژه تاکید شده است اما مشکل اساسی این است که این نیروها در حال حاضر صرفاً در نواحی کابل و اطراف آن مستقر شده اند و این موضوع باعث شده که ساختار امنیتی دوگانه در افغانستان حاکم شود. بدین ترتیب که در کابل و حومه آن وضعیت امنیتی به دلیل وجود نیروهای حافظ صلح در حد مطلوبی قرار دارد حال آنکه در سایر ولایات شرایط امنیتی متفاوتی را شاهد هستیم. مثلاً در نواحی غربی و هرات شرایط امنیتی در حد نسبتاً مطلوبی است، در ولایات شمالی قوماندان و حاکمان محلی متعددی وجود دارند که هر یک قوانین و نظام امنیتی خاص خود را دارند و هر از چندگاهی با هم درگیر شده و امنیت منطقه را برهم می زنند، در جنوب و ولایات های چون قندهار اوضاع امنیتی نا مطلوب است که اغلب آن را به استمرار حضور و فعالیت بقایای القاعده و طالبان نسبت می دهند ولی آنگونه که نماینده دبیر کل سازمان ملل می گوید در این منطقه نیز بعضاً درگیریهایی رخ می دهد که اگر چه به طالبان و القاعده نسبت داده می شوند ولی طالبان و القاعده در آن نقشی ندارند و در حقیقت درگیری میان فرماندهان محلی با مقاومت و مردم منطقه است. (۱۷) این تفاوتی عمیق در امنیت مناطق مختلف افغانستان یکی از نقاط ضعف اساسی ساختار جدید سیاسی افغانستان محسوب می شود و به همین دلیل است که رئیس دولت انتقالی افغانستان مکرراً درخواست گسترش حضور نیروهای بین المللی به خارج از کابل را نموده است که شاید با انتقال فرماندهی به سازمان ناتو به زودی زمینه چنین اقدامی فراهم آید. حضور نیروهای بین المللی در خارج از کابل به فرایند خلع سلاح در افغانستان نیز کمک خواهد نمود زیرا بر اساس مفاد موافقتنامه بن در صورت استقرار این نیروها در هر منطقه ای این نیروها متعهد می شوند که واحدهای مسلح را از آن مناطق خارج کنند البته مشکلی که از اینجا وجود دارد این است که خلع سلاح این افراد مستلزم برنامه ریزی برای آینده آنها و نحوه جذب آنها در جامعه افغانستان است که این موضوع هزینه های هنگفتی را در پی خواهد داشت.

علاوه بر خلع سلاح تشکیل اردوی ملی و نیروی پلیس نیز با مشکلاتی روبروست که شاید بیشتر آن به دلیل کم توجهی است که در ابتدای فرایند تغییر و تحولات نسبت به آن صورت گرفت و برنامه ریزی و تأمین اعتبار دقیقی برای آن نشد. با توجه به همین سئواله است که فرایند تشکیل اردوی ملی با سایر تغییر و تحولات سریع بوجود آمده هماهنگی ندارد و بسیار به کندی پیش می رود در این مورد فرماندهی اساف چنین اظهار نظر نموده که تا کنون تنها

توانسته اند پنج هزار نفر از افراد اردوی ملی را آموزش دهند و تا سال ۲۰۰۱ این تعداد به ۱۲۰۰۰ نفر می رسد که این مقدار نیرو قادر به تأمین امنیت در سراسر افغانستان نیست. (۱۸) درک اهمیت این سخن زمانی آشکار تر می شود که بدانیم تنها یکی از قوماندانان محلی افغانستان ۲۰۰۰۰ نیروی مسلح در اختیار دارد. بهر حال آنچه در مجموع می توان گفت این است که تا هماهنگی های موجود در امنیت سراسری افغانستان و همچنین کندی فرایندهای خلع سلاح و تشکیل اردوی ملی عوامل بازدارنده در پیشرفت و نوآوری افغانستان خواهند بود.

اگر چشم انداز آینده افغانستان را در ابعاد مختلف مورد توجه قرار دهیم با اطمینان زیادی می توان گفت که مدیریت و دیپلماسی فعال و پویای وزارت امور خارجه با حفظ تعامل بین چالشها درونی و بیرونی توانسته است اطمینان سیاستهای منطقه و فرا منطقه ای را به خود جلب تصاید و بیشتر مناسب را برای سیاستهای اقتصادی و سرمایه گذاری خارجی فراهم سازد، در همین راستا روشن ترین و امیدوار کننده ترین نقشه حوزه اقتصادی بوده است و تا کنون فعالیت و اقدامات مثبت زیادی در این مورد صورت گرفته است. موفقیت در گردش در آوردن پول جدید ملی، تصویب قانون تجارت و سرمایه گذاری خارجی و جذب گسترده و سرمایه های خارجی، انعقاد موافقتنامه های مهم تجاری، ترانزیتی و انتقال انرژی یا کشورهای مختلف منطقه و موارد دیگری از این قبیل نشان از این دارد که افغانستان بسیار سریع تر از آنچه خود را در ساختارهای اقتصادی منطقه و حتی جهان ادغام نماید و این سئواله را باید بیشتر موهون دو عامل یعنی بهره گیری از مشاوران و متخصصان برجسته و نیز بهره گیری در موقعیت ممتاز منطقه ای افغانستان، دانست. علاوه بر این در برخی حوزه های اجتماعی همچون تعلیم و تربیه، اطلاعات و کلتور نیز دولت تا حد زیادی موفق عمل نموده است.

اما در رابطه با حوزه اقتصادی نیز نکاتی در خود شامل وجود دارد. یکی از آن موارد مهم این است که در حال حاضر اکثر سرمایه گذاریهای خارجی و داخلی و نیز پروژه های عمرانی معطوف به کابل و نواحی اطراف و با در نهایت برخی شهرهای بزرگ شده است. این سئواله می تواند در بلند مدت پیامدهای منفی ایجاد کند. در وهله اول باعث می شود شکاف زیادی میان وضعیت اقتصادی مناطق مختلف به ویژه شهرهای بزرگ و سایر نواحی بوجود آید. در این صورت از آنجا که بیشتر جمعیت افغانستان روستائین هستند (برخی برآوردهای گذشته رقم ۸۰٪ را نشان می دهد) و اقتصاد مردم افغانستان متکی به کشاورزی است به این موضوع می تواند تمایل به شهر نشینی و مهاجرت از روستا به شهر و یا از شهرهای کوچکتر به بزرگتر را فوق العاده گسترش دهد که نتیجه آن گسترش تراکم

جمعیت شهری و برور مشکلات متعدد اجتماعی در زمینه‌های اشتغال، بهداشت، تعلیم تربیه خواهد بود این در حالی است که براساس بعضی برآوردها رشد جمعیت شهری افغانان طی سالهای ۲۰۰۰-۱۹۹۵ رقم بالای ۷/۷ درصد بوده است که طبیعتاً با توجه به تحولات جدید این رقم افزایش پیدا کرده است.

اما نکته قابل تأمل دیگر در بعد اقتصادی این است که با توجه به محدودیت منابع دولت مرکزی اکنون انگای اصلی دولت به کمکهای خارجی است و همانطور که یکی از کارشناسان نظم داده است در بهترین حالت دولت تنها قادر به تأمین ۱۲ درصد بودجه می‌باشد و ما بقی باید از کمکهای خارجی تأمین شود. اگرچه با توجه به موقعیت جدید و ممتاز افغانستان در منطقه این وضعیت پایدار نخواهد بود ولی فعلاً تمامی اقدامات به این کمکها وابسته خلع سلاح و برقراری امنیت، تشکیل اردوی ملی، بازسازی زیرساختهای اقتصادی، انجام اقدامات اجتماعی در زمینه‌های مختلف، بازسازی راهها و خطوط مواصلاتی و همه و همه به این کمکها گره خورده است. اگر قولها و وعده‌های داده شده عملی نشوند یا انجام آنها تنوم یا تاخیر باشد تمامی تلاشها برای ایجاد آینده ای روشن برای افغانستان به مخاطره خواهد افتاد. جنگ در عراق چنین نگرانی را بوجود آورد ولی آنطور که آقای کرزی رئیس دولت انتقالی، اخضر ابراهیمی نماینده سازمان ملل و جناب دکتر عبدالله وزیر امور خارجه اظهار داشته اند باید امیدوار بود که نگرانیهای موجود در این رابطه رفع شده باشد.

به هر حال آنچه در مجموع می‌توان گفت این است که علمی رغم وجود جلوه‌های مثبت در زمینه‌های چون ثبات ساختار سیاسی و اقدامات و فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی، چشم انداز آینده افغانستان همچنان متکی به دو معضل اساسی باقی مانده است. اولین مورد برقراری نظم و امنیت در سراسر افغانستان، نه صرفاً در کابل و حومه آن است و دومین مورد استمرار توجه و کمکهای بین المللی به دولت فعلی افغانستان و همچنین دولتهای آینده این کشور است تا زمانی که به گفته رئیس دولت انتقالی: «افغانستان تهاذهای خود را بازسازی کند، ارتش و بخش قضایی را بازسازی کند و نظامی دموکراتیک بسازد و در نهایت به کشوری بدل شود که می‌تواند از منابع خود بهر برداری کند و دارای فعالیت اقتصادی باشد» (۲۰) باید امیدوار بود که مردم افغانستان و مردم دیسای جهانی شدن از این آزمون مهم با سربلندی گذر نمایند.

فهرست منابع:

۱- دیه گوتوردوزو سیلگ هارپون پشت برده افغانستان، اندا...
شغای، تهران: الهدی ۱۳۷۹ ص ۳۹۹

۲- بارت روین، افغانستان: از کشور شکست خورده تا کشور خاص، مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ش ۳۸ تابستان ۱۳۸۱ ص ۲۷۰

۳- فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ش ۳۸ تابستان ۱۳۸۱ ص ۲۷۰

۴- افغانستان (مجموعه مقالات) نگارش گردش از پژوهشگران ترجمه مرغی ابریدی و هوشنگ اعلم، تهران: بناد قاهره المعارف اسلامی ۱۳۷۶، ۲۹۸

۵- فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ش ۳۸ تابستان ۱۳۸۱ ص ۲۷۰

۶- آنجا ماترول و پی دیلوسکیو، انگویس جدید، برای ارتش افغان به میر احمد رضا مترف، فصلنامه مطالعات دفاعی و امنیتی، شماره ۳۲ پائیز ۱۳۸۱ ص ۱۶۳-۱۴۵

۷- مصاحبه آقای حامد کرزی با رادیو بی بی سی به نقل از روزنامه خراسان ۱۳۸۲/۷/۱۳

۸- مصاحبه آقای اسماعیل کریم پور با روزنامه همشهری مورخ ۱۳۸۱/۱۲/۲۴

۹- رجوع شود به گوردوزو و هارپون، ص ۳۷۵ تا ۴۰۰

۱۰- مصاحبه آقای کرزی با روزنامه ایران مورخ ۱۳۸۲/۳/۳۱

۱۱- اسماعیل کریم پور، پیشین.

۱۲- بارت روین، پیشین ص ۲۷۹

۱۳- فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ش ۳۸ تابستان ۸۱ ص ۲۸۶

۱۴- سخنرانی آقای اسحاق نادری در اجلاس استانبول، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز پیش ۳۸ ص ۲۸۰

۱۵- مصاحبه آقای اخضر ابراهیمی با روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۸۲/۷/۵

۱۶- Marvin g. weinbaum, war and peace in Afghanistan: role, Middle East Journal, VA5no winter 1991, p 82.

۱۷- اخضر ابراهیمی، پیشین.

۱۸- روزنامه مردمسالاری ۸۲/۷/۵

۱۹- گپا تناسی لوین کشورها، گردآوری و ترجمه عباسی جعفری، تهران: موسسه جغرافیایی و کارنگرفی گپا شلمی ۱۳۸۲ ص ۱۱۱

۲۰- مصاحبه آقای حامد کرزی با رادیو بی بی سی، روزنامه خراسان ۱۳۸۲/۷/۱۳

آغاز موشک‌سازی، کارهایی که ماهواره‌ها انجام می‌دهند

و در مدار زمین قرار دهند. پرتاب ماهواره‌های هواشناسی نیز از سال ۱۹۶۰ آغاز شد. این ماهواره‌ها هنگام گردش به دور زمین عکس‌هایی از آن می‌گیرند و به صورت امواج راداری مخابره می‌کنند. ماهواره‌ها می‌توانند به شرف آنکه لوله‌ها نباشند از خود زمین هم عکس بگیرند. این عکس‌ها نقشه‌های دقیقی از زمین به دست می‌دهند. اکنون گشتی در دریا می‌تواند با کمک پیام‌هایی که از ماهواره‌ها دریافت می‌کند موقعیت دقیق جغرافیایی اش را مشخص کند.

همچنین عکس‌هایی که ماهواره‌ها می‌گیرند وضعیت جنگل‌ها و زمین‌های زراعتی را نیز مشخص می‌کند. آن‌ها می‌توانند مناطق آسیب‌دیده را تعیین کنند. همچنین می‌توانند اقیانوس‌ها و گروهِ‌های ماهی‌های مختلف را مورد مطالعه قرار دهند. ماهواره‌ها همچنین می‌توانند به فضای خارج بروند که در این صورت به آن‌ها کاوشگر می‌گویند. ماه نزدیک‌ترین کمره به زمین است که تقریباً چهارصد هزار کیلومتر از زمین فاصله دارد.

در سال ۱۹۵۹ کاوشگری به نزدیکی ماه رسید و عکس‌هایی از آن سوی ماه گرفت. این نخستین بار بود که بشر می‌توانست آن سوی ماه را نظاره کند زیرا آن سوی ماه در هیچ زمان از زمین قابل رؤیت نیست. سرانجام در سال ۱۹۶۹ (بیست و نهم) کاوشگری سرلشکر دایر بر سطح ماه فرود آمد. نیکل آرستراک نخستین انسانی بود که بر سطح دنیایی دیگر قدم نهاد و پس از آن کاوشگری‌ها ادامه پیدا کرد تا امروز که انسان به فضاهای بسیار دور از منظومه شمسی هم دست یافته است.

با این همه از ماهواره‌ها استفاده‌های بدی هم می‌شود که یک نمونه ماهواره‌های جاسوسی است.

ها را به فضا فرستاد. مردم همچنان از موشک‌ها برای حمل سلاح در روی زمین استفاده می‌کردند.

آلمان در طول جنگ جهانی دوم موشک‌های بزرگ و پر قدرتی ساخت و در سال ۱۹۴۴ شهر لندن را با آن‌ها بمباران کرد. پس از جنگ هم ایالات متحده و هم شوروی در سدد بر آمدند. برای گشای فضا موشک‌های عظیم بسازند. در چهارم اکتبر ۱۹۵۷ نخستین قمر مصنوعی زمین به وسیله یک موشک روسی پرتاب شد. این ماهواره اسپوتنیک ۱ نامیده شد. چون سرعت اسپوتنیک ۱ بسیار زیاد بود در مداری بیضی شکل با ارتفاع حداقل ۲۳۸ و حداکثر ۹۲۷ کیلومتر دور زمین به گردش پرداخت. ماهواره مزبور هر ۹۰ دقیقه یک بار به دور زمین می‌چرخید. در سی و یک ژانویه ۱۹۵۸ ایالات متحده نخستین ماهواره خود به نام اکسپلورر ۱ (کاشف ۱) را پرتاب کرد و بدین ترتیب عصر فضا آغاز شد. حال سؤال این است که ماهواره‌ها فقط به دور زمین می‌گردند و یا اینکه کاربردهایی متفاوت دارند. در زیر به چند نمونه از این کاربردها اشاره شده است.

ماهواره‌ها فقط دور زمین نمی‌گردند. آن‌ها کارهای بسیاری انجام می‌دهند. مثلاً از سال ۱۹۵۸ به این سو، ماهواره‌های مخابراتی بسیاری به مدار زمین فرستاده شده‌اند. امواج رادیویی از نقطه‌ای به سوی آن‌ها فرستاده می‌شود و پس از تقویت به محلی دیگر ارسال می‌گردد. امروزه برنامه‌های تلویزیونی و مکالمات تلفنی را می‌توان به سهولت از قاره‌ای به قاره دیگر ارسال کرد. ما می‌توانیم رویدادهای آن سوی سیاره خود را بلافاصله بعد از وقوع ببینیم یا بشنویم. از سال ۱۹۸۱ شاتل‌های فضایی به کار گرفته شده‌اند - سقینه‌هایی به صورت موشک که می‌توان از آن‌ها به دفعات استفاده کرد. شاتل‌ها می‌توانند ماهواره‌ها را با خود حمل کنند.

آیا تا کنون اندیشیده‌اید که موشک‌سازی از کجا آغاز شده است؟ آغاز ایالات متحده، آغاز گر بوده است یا اتحاد شوروی؟

در واقع موشک در کشوری اختراع شد که اکنون در برنامه‌های فضایی چهارمین کشور محسوب می‌شود (پس از ایالات متحده، شوروی و ژاپن). فضایی اروپا، اختراع موشک تقریباً در قرن ۱۳ میلادی یعنی خیلی پیش از آن که اتحاد شوروی و ایالات متحده ای وجود داشته باشد انجام شد. نخستین بار چینی‌ها بودند که استوانه‌های مقوایی را از باروت پر کردند و پس از آنکه با کمک قلیله باروت را آتش زدند گازهای تولید شده به عقب فشار آوردند و در نتیجه موشک به جلو حرکت کرد. در سال ۱۶۸۷ دانشمند انگلیسی (ایزاک نیوتن) به طریق علمی شرح داد که چگونه پس از انفجار باروت موشک به جلو حرکت می‌کند. توصیف او به قانون کنش و واکنش (قانون سوم نیوتن) معروف است.

در اوایل قرن نوزدهم از موشک‌ها گاهی در جنگ‌ها برای حمل مواد منفجره استفاده می‌شد. بعدها تا آغاز قرن بیستم، برخی از دانشمندان به این نتیجه رسیدند که یکی از راههای فرستادن اجسام به فضا استفاده از موشک است. نخستین فردی که این کار را با تمام جزئیاتش انجام داد دانشمندی روسی بود به نام (ک.ای. سیپولکوفسکی) که در سال ۱۹۰۳ اقدام به این کار کرد. سپس دانشمندی آمریکایی به نام رابرت (گوارد) این طرح را دنبال کرد و در سال ۱۹۲۶ نخستین موشک نوع جدید را به هوا فرستاد. وی به جای باروت از بنزین و اکسیژن مایع استفاده کرد. گوارت مدت پانزده سال طراحی و پرتاب موشک را ادامه داد و به تدریج موشک‌های بهتری را به هوا پرتاب کرد. البته در همین زمان که کوشش می‌شد موشک‌های بزرگ و پر قدرتی ساخته شود که بتوان آن